

VERSLAG

OVER HET

bestuur & den toestand der zaken

VAN DE

STAD TURNHOUT,

door het Collegie van Burgemeester en Schepenen
aan den Gemeente-Raad
in zijne zitting van 1 October 1883 voorgedragen.

TURNHOUT
BOEKDRUKKERIJ SPLICHAL-ROOSEN.

—
MDCCCLXXXIII.

MIJNE HEEREN,

Volgens schikking van art. 70 der Gemeentewet, hebben wij de eer UEd. verslag te doen over het bestuur en den toestand der zaken van de stad voor 1882-1883.

TITEL I.

STAAT DER BEVOLKING.

Op 31 December 1882 beliep de bevolking onzer stad tot 17046 personen, verdeeld in 8203 mannen en 8853 vrouwen.

Beweging van den burgerlijken stand.

GEBOORTEN, STERFGEVALLEN, HUWELIJKEN, ECHTSCHEIDINGEN,
ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN.

Wij laten hier volgen de omschrevene tabellen betrekkelijk de beweging van den burgerlijken stand in de jaren 1881 en 1882.

Van de sterfgevallen der twee geslachten in 1882, tellen er :

Van	0 tot 1 dag	4
»	1 » 2 dagen	1
»	2 » 3 »	1
»	3 » 4 »	2
»	4 » 5 »	2
»	5 » 10 »	6
»	10 » 15 »	4
»	15 » 20 »	2
»	20 » 25 »	1
»	25 » 1 maand volkomen	3
»	1 » 2 » »	11
»	2 » 3 » »	8
»	3 » 6 » »	27
»	6 » 1 jaar	23
»	1 » 2 »	16
»	2 » 3 »	8
»	3 » 4 »	2
»	4 » 5 »	0
»	5 » 6 »	1
»	6 » 7 »	2
»	7 » 8 »	1
»	8 » 9 »	2
»	9 » 10 »	2
»	10 » 11 »	0

Mede te dragen. 129

VERSCHIL		JAREN			
in meer	in min	1881	1882		
33	00	299	322	MANNELIJKE	WETTIGE
7	00	286	293	VROUWELIJKE	
0	0	14	7	MANNELIJKE	ONWETTIGE
0	0	8	8	VROUWELIJKE	
0	33	607	610	TOTAAL	
00	00	83	91	MANNELIJKE	Kinderen en on- gehuwden
00	15	73	88	VROUWELIJKE	
27	00	67	40	MANNELIJKE	Gehuwden
13	0	46	33	VROUWELIJKE	
10	0	32	22	WEDUWENAARS	
8	0	35	30	WEDUWEN	
40	00	311	301	TOTAAL	
00	00	00	00	Meerder gestorven dan geboren	
00	00	263	326	Meerder geboren dan gestorven	
0	0	12	15	MANNELIJKE	DOOD GEBOREN in de geboorten en sterfgevallen niet begrepen
0	0	11	12	VROUWELIJKE	
0	0	23	27	TOTAAL	
0	0	5	12	Getal tweelingen onder de geboorten begrepen.	
AANMERKINGEN					
<p>In 1882 zijn hier ter state 6 personen van het mannelijk en 3 van het vrouwelijk geslacht overleden. die geen deel van de betreffende jaren ; terwijl er 5 van het mannelijken en 12 van het vrouwelijk geslacht die hier woonachtig waren elders zijn o- verleden.</p>					

	Medege dragen. 129
Van 11 tot 12 jaren	0
» 12 » 13 »	1
» 13 » 14 »	0
» 14 » 15 »	0
» 15 » 16 »	0
» 16 » 17 »	0
» 17 » 18 »	2
» 18 » 19 »	1
» 19 » 20 »	1
» 20 » 21 »	1
» 21 » 22 »	2
» 22 » 23 »	2
» 23 » 24 »	1
» 24 » 25 »	0
» 25 » 30 »	13
» 30 » 35 »	8
» 35 » 40 »	10
» 40 » 45 »	5
» 45 » 50 »	7
» 50 » 55 »	10
» 55 » 60 »	12
» 60 » 65 »	17
» 65 » 70 »	19
» 70 » 75 »	23
» 75 » 80 »	20
	<hr/>
Mede te dragen. 284	

	Medege dragen. 284
Van 80 tot 85 jaren	14
» 85 » 90 »	5
» 90 » 95 »	1
» 95 » 100 »	0
	<hr/>
Overleden in Januari	32
» » Februari	29
» » Maart	29
» » April	29
» » Mei	19
» » Juni	20
» » Juli	15
» » Augustus	21
» » September	31
» » October	24
» » November	16
» » December	39
	<hr/>
Totaal. 304	

Volgens opgaaft zijn er gestorven in 1882 ten gevolge van :

	MANNELIJKE	VROUWELIJKE
Mazelen	1	1
Kroep	1	0
Tijphuskoorts	2	1
	<hr/>	<hr/>
Mede te dragen. 4	4	2

	MANNELIJKE	VROUWELIJKE
Medege dragen.	4	2
Kinderbedziekte	0	0
Longtering en chronische borstziekten	9	24
Luchtpijpontsteking, longontsteking, fleuris en acute ziekte der ademhalingswerktuigen	21	24
Darmontsteking, afgang	7	3
Polderkoorts	0	1
Verscheidene ziekten onder de bovengenoemde niet begrepen	103	97
Verdrinking	5	1
Vuurwapens	1	0
Brandwonden	1	0
Snijdende werktuigen	1	0
Rijtuigen	1	0
Totaal.	153	151
Overeenkomend totaal.	304	

HUWELIJKEN.

Tusschen jonkmans en meisjes, met :

Jonkmans, geboren in 1838-1842 met meisjes, geboren in 1858-1862	1
» » 1843-1847 » » 1843-1847	1
» » 1848-1852 » » 1848-1852	3
» » 1848-1852 » » 1853-1857	2
» » 1848-1852 » » 1858-1862	4
» » 1848-1852 » » 1863- en daarna	1
» » 1853-1857 » » 1843-1847	1
» » 1853-1857 » » 1848-1852	2
Mede te dragen	15

	Medege dragen	15
Jonkmans, geboren in 1853-1857 met meisjes geboren in 1853-1857	16	
» » 1853-1857 » » 1858-1862	19	
» » 1858-1862 » » 1848-1852	3	
» » 1858-1862 » » 1853-1857	10	
» » 1858-1862 » » 1858-1862	25	
» » 1858-1862 » » 1863- en daarna	6	
	94	

Tusschen jonkmans en weduwen :

Jonkmans, geboren in 1823-1827 met weduwen, geboren in 1838-1842	1
» » 1843-1847 » » 1848-1852	1
» » 1848-1852 » » 1833-1837	1
» » 1848-1852 » » 1843-1847	1
» » 1853-1857 » » 1843-1847	1
» » 1853-1857 » » 1848-1852	1
» » 1858-1862 » » 1843-1847	1
	7

Tusschen weduenaars en meisjes :

Weduenaars, geb. in 1808-1812 met meisjes, geboren in 1833-1837	1
» » 1823-1827 » » 1828-1832	1
» » 1848-1852 » » 1858-1862	1
	3

Tusschen weduenaars en weduwen :

Weduenaars, geboren in 1828-1832 met weduwen, geb. in 1818-1822	1
» » 1828-1832 » » 1833-1837	1

Weduwnaars, geboren in 1833-1837 met weduwen, geb. in 1843-1847	1
» » 1838-1842 » » 1833-1837	1
» » 1838-1842 » » 1838-1842	1
» » 1843-1847 » » 1838-1842	1
» » 1843-1847 » » 1843-1847	1
» » 1848-1852 » » 1838-1842	1
» » 1848-1852 » » 1843-1847	2

Totaal 114
In 1881 . . . 123

Verschil in min. 9

ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN.

	Jongens	Meisjes.
Erkend bij de verklaring van geboorte	1	0
Gewettigd van minder dan 3 maanden	2	0
» » 3 maanden tot 1 jaar	0	2
» » 1 tot 2 jaar	1	0
» » 2 tot 5 »	3	0
» » 5 tot 10 »	3	0
Totaal.	10	2

VERANDERING VAN WONING.

De personen die van 1 Januari tot en met 31 December 1882 onze stad of haren buitenkring kwamen bewonen, worden onderverdeeld als volgt:

Van andere gemeenten van het rijk: 218 mannen, 242 vrouwen.

Van buiten 's lands:

Uit Frankrijk	5	»	3	»
» Holland.	37	»	35	»
» Duitschland	2	»	2	»

Totaal, 292 » 282 »

574

Zijn van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten in het rijk: 352 mannen, 356 vrouwen.

» » koninkrijken en landen:

» Frankrijk	4	»	00	»
» Holland	12	»	7	»
» Duitschland	00	»	1	»

Totaal. 368 » 364 »

732

Zoodat er 76 mannen en 82 vrouwen meerder zijn vertrokken dan komen wonen.

REGISTERS DER BEVOLKING.

De registers worden voortdurend goed gehouden. Echter ware het te wenschen dat de burgerij nog stipter de voorschriften der wet nakwame.

INBOORLINGSCHAP.

Sedert ons laatste verslag zijn er nog 3 verklaringen tot verkrijging der inburgering gedaan door personen, willende

benuttigen de bijzondere bepaling der wet van 6 Augusti 1881, terwijl 2 anderen de hoedanigheid van Belg vergden gelijkvormig de wet van 1 April 1879.

De registers worden thans in dubbel en op zegel gehouden, overeenkomstig den omzendbrief van het Ministerie van Justicie, geplaatst in het Memoriaal van Administratie onder nummer 14498.

REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De som van fr. 2978.80, bij ministerieelen omzendbrief van 15 Augusti 1877 ten laste van den Staat gesteld, als tusschenkomst in het opmaken der alphabetische tafels van de oude parochiale registers, en waarvan wij in ons vorig verslag gewaagden, is in den loop van dit jaar aan den heer Prosper Balcaen te Aelst uitbetaald.

Van 1 September 1882 tot 1 September 1883 bekwam de Societeit St. Jan Francis Regis, 75 extracten.

VERIFICATIE DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De nederlegging der registers van 1882 is ter Griffie der Rechtbank geschied binnen den tijd bij de wet bepaald en heeft tot geene bestatiging van onregelmatigheden aanleiding gegeven.

—>>>:o:<<<—

TITEL II.

GEMEENTE-BESTUUR.

Gemeente-Raad.

In onzen Gemeente-Raad telt men eene vacatuur, namelijk van den heer F. C. Loyens, op 25 October 1881 gekozen en den 9 December volgende schielijk overleden.

In het afgelopen jaar 1882 hield de Gemeente-Raad 19 zittingen.

College van Burgemeester en Schepenen.

Wij hebben hieromtrent geene veranderingen aan te stippen.

De heer P. J. Heuvelmans, Stad-secretaris sedert 21 Meert 1851, en sedert Juni 1837 eerste klerk ten stadhuize, heeft in zitting van 2 October laatstleden zijn ontslag gegeven, tevens verzoekende zijne rechten op pensioen te mogen doen gelden.

De ontslaggevende Secretaris was een man, die, gedurende meer dan 50 jaren, in verschillende bedieningen op het Stadhuis werkzaam was.

Zeer verkleefd aan de belangen der stad, stelde hij zijne lange ondervinding ter beschikking van eenieder, en had zich de algemeene achting zijner oversten en van het publiek weten waardig te maken.

Ook in het in orde brengen der oude archieven, bewees hij ontegensprekelijke diensten aan de stad.

Daar UEd. hem een pensioen verzekerde van 2000 franken en hetzelfde bij koninklijk besluit van 21 Februari 1883 werd bepaald op fr. 1263, zal de stad hem levensdurend eene som van 737 franken betalen.

In zitting van 20 December laatst, hebt gij M. J. H. Peeters, 1° klerk ten stadhuize, tot zijnen opvolger benoemd. Deze benoeming, op 4 Januari 1883 door de bestendige Deputatie van den provincialen-Raad goedgekeurd zijnde, heeft de installatie op 18 Januari volgende plaats gehad.

Gemeente ontvangst.

De rekening over het dienstjaar 1882, is doorden heer stedelijken ontvanger, in zitting van 6 Aug. laatst nedergelegd geworden.

De beknopte ontleding dezer rekening deelen wij onder titel III mede.

Personeel en inrichting der bureelen.

Zooals wij hooger vermelden, is de heer J. H. Peeters, 1° klerk ter Secretarij, tot Secretaris der stad genoemd. Deze plaats is tot heden oningevuld gebleven.

Kiezerslijsten.

Wij laten hier volgen de vergelijkende tabel der jaren 1883 en 1884.

JAREN	KIEZERS VOOR DE VORMING		
	van de Wetgevende Kamers.	van den Provincialen Raad.	van den Gemeente- Raad.
1884	303	554	789
1883	299	549	803
Vershil	4	5	00
(in meer in min)	0	0	14

Op de herziene lijsten van 1883 zijn er doorgeschrapt: 23 personen welke voor de herziening en sluiting waren overleden; 14 welke hunne woonst elders hebben gevestigd; 39, den vereischten cijns niet meer betalende; of, dezen bezittende, hunne lasten in vorige jaren niet betaalden; eindelijk, 1 persoon, door de rechtbank van koop-handel in falig verklaard.

Integendeel zijn er 21 burgers voor de eerste maal als kiezers voor de Wetgevende Kamers tegen 1884 op de lijsten gebracht; 39 burgers worden voor de eerste maal kiezers voor de Provincie en 43 voor de Gemeente.

Voor de definitieve sluiting der lijsten hebben er twee personen, van elders gekomen, hunne kiesrechten doen gelden; de eerste voor de Wetgevende Kamers, de tweede voor de Gemeente.

Eindelijk heeft er een derde zijne herinschrijving als provinciale kiezer gevegd.

Bovendien zijn er 5 kiezers, van algemeene dat zij waren op de lijst der provinciale gebracht; terwijl 4 anderen, hun recht als provinciale kiezer verliezende, hetzelfde voor de gemeente blijven behouden.

WET VAN 24 AUGUSTI 1883.

Voor wat betreft de wet van 24 Augusti jongstleden, Staatsblad n° 237, houdende hervorming der provincie- en gemeentekiezingen, aangezien de herziening slechts met 1 October aanstaande zal beginnen, is het ons onmogelijk hieromtrent inlichtingen te geven.

Ter loops zij gezegd dat de uitwerkselen van art: 36 der voormelde wet, onbeduidend moeten worden genoemd voor het kiezerskorps onzer stad, vermits, bij toepassing van dit artikel, er slechts 8 burgers hun recht van gemeentekiezer verliezen.

Wetgevende Kamers.

De volgende tabel bevat de verschillende staten en be- roepen waartoe de personen behooren in 1883 op de kiezerslijst voor de Wetgevende Kamers gebracht:

Landbouwers en pachters	25
Nijveraars (meesters van fabrieken of groote werkplaatsen)	34
Beenhouwers	5
Mede te dragen	04

	Medege dragen	64
Bakkers en banketbakkers		10
Brouwers		5
Molenaars		1
Ondernemers, metsers schilders en schrijnwerkers		10
Goud- en zilvermeden, juwelieren en horlogiemakers		1
Drukkers en Boekhandelaars		4
Andere nijverheden		31
Logement- en hotelhouders en restaurateurs		12
Winkeliers (kleinhandelaren)		45
Herbergiers en slijters in dranken		26
Kooplieden, reeders en wisselagenten		17
Bankiers, wisselaren en makelaren		1
Staatsambtenaren en bedienden		10
Provinciale en gemeente ambtenaren en bedienden		5
Rechters en raadsleden		4
Advokaten en avoués		4
Notarissen		4
Ministers der eerediensten		3
Bestuurders van onderwijsgestichten, professoren en onderwijzers		2
Genees- en heelmeesters		4
Andere personen toehoorende aan den gezondheidsdienst		0
Letterkundige dagbladschrijvers		2
Kunstschilders, beeldhouwers en bouwkundigen		2
Officieren van het leger		0
Eigenaars, renteniers, burgerlijke en militaire gepensioneerden		13
Andere bedrijven		19
	Totaal	299

Lijst der Jury.

De personen, de noodige vereischten bezittende om deel te maken van de Jury, en op 17 April laatstleden op de herziene lijst gebracht, zijn ten getalle van 57.

Kiezingen.

Sedert ons laatste verslag hebben er in onze stad geene kiezingen plaats gehad.

Bestuurzaken, stadsschriften en archieven.

De geschriften van het algemeen bestuur worden van jaar tot jaar menigvuldiger en ingewikkelder. Desniettegenstaande bestatigt men dat den bestuurlijken dienst niets laat te wenschen en de verzendingen met allen spoed geschieden.

Het is UEd. bekend dat de voormalige secretaris, de heer P. J. Heuvelmans, zich voorstelde de archieven sedert 1830 te rangschikken.

Daar hij in den loop van dit jaar onze stad met den woon heeft verlaten, bevinden wij ons in de onmogelijkheid voor alsnu hieromtrent inlichtingen te verschaffen.

Gemeentegoederen.

ROERENDE EN ONROERENDE.

De moeielijkheden ontstaan tusschen de aanpalende eigenaars van voorhoofden van wegen en vage gronden, tot

welker verkoop de stad is gemachtigd geworden, zijn oorzaak geweest van het verdraag aan deze zaak gebracht. Het is te hopen dat wij eerstdaags tot de verkoopung der overblijvende parceelen zullen kunnen overgaan.

Aankoopingen, verkooping, mangelingen.

De stad heeft in den loop van dit jaar in twee verschillende wijken overeenkomst getroffen met eigenaars de vergunning vragende om te mogen bouwen langsheen de stadswegen. Aldus zijn wij verplicht geweest, ten einde de regelmatige lijnrichting te vrijwaren, gedeeltens grond aan te koopen in de Lindekensstraat en langsheen den weg, leidende van de Molenstraat naar den Kruishuisvoetweg.

De stad heeft, bij akt van 27 Februari 1883, openbaarlijk verkocht de kanadaboomen in de Molenstraat aan de som van 357,50 franken.

Betwistbare zaken.

Geene.

Gemeente-reglementen.

Zonder verandering.

TITEL III.

GEMEENTE INKOMSTEN.

Ontleding dergemeente-rekening van 1882 en waardeering
der begrooting van 1884.

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.

a. GEWONE.

Erfelijke inkomsten.

	Rekening.	Begrooting.
Verhuring van huizen en andere opbrengende gebouwen	6520,00	6520,00
Verkoop van turf, schadden, hout en strooisel enz.	70,40	100,00
<i>Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen.</i>		
Voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen	5554,39	5600,00
Opbrengst van het staangeld in het vleeschhuis	533,00	550,00
Gewone additionneele centiem en op de belastingen.	4567,18	4650,00
1/4 der belasting op de honden	487,22	500,00
Aandeel der stad voor de afgeschafte octrooirechten volgens de wet	66799,39	66799,39
Belastingen op de rijtuigen op veren of riemen	3060,00	3100,00
Item op de paarden en ossen.	4106,40	4500,00
Item van de belasting op het bebouwd kadastraal inkomen der bebouwde huizen, lusthuizen en nijverheidsgebouwen	24222,30	24400,00
Mede te dragen.		116719,39

Medegedragen.

116719,39

Andere ontvangsten.

Opbrengst der ruiming van de stadspissijnen en gemakken	72,00	72,00
Opbrengst derakten van den burgerlijken stand	142,24	150,00

b. BUITENGEWONE.

Goed slot der vorige rekening.	55636,87	00,00
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting	00,00	23323,17
Toelage van de provincie voor de stadsteekenschool	600,00	600,00
Toelage van den Staat voor de stadsteekenschool Id. id. jaar 1882 nog te ontvangen		600,00
Ontvangenaandeel van den Staat in de opmakingskosten der tafels van de oude parochiale registers der stad		2978,80
Verkoop volgens schatting van 22 perceeltjes grond nog te ontvangen (ziet begrooting van 1882)		366,47
Toelaag voor de muziekschool van de Provincie en Staat	500,00	1000,00
Id. id. 1882 niet ingekomen		500,00
Id. voor het lager onderwijs.	9190,00	7470,00
Verschillende ontvangsten, interesten der spaarkas begrepen	4613,91	2100,00
Buitengewone opecentiem en	28782,91	30000,00
Mede te dragen.		186479,83

Medege dragen		186479,83
Militaire logementen, transporten, enz.	00,00	1000,00
Teruggave van de verschotten gedaan voor de kuisssching der rivieren <i>ex officio</i> , ten laste der boordeigenaars	00,00	100,00
Opbrengst van reeds verleende en nog te ver- leenen concessiën voor begraafplaats op het gemeente-kerkhof.	120,00	400,00
Totaal.		187979,83

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN.

1. Kapittel. Huishoudelijk plaatselijk bestuur.	00	16185,00
2. » Publieke veiligheid en gezondheids- gesteltenis, enz.	00	24860,00
3. » Gemeente-werken	00	11050,00
4. » Handel en scheepvaart	00	00,00
5. » Caserneering, logementen en mili- taire transporten	00	1000,00
6. » Publieke weldadigheid	00	64935,03
7. » Eeredienst	00	1300,00
8. » Openbaar onderwijs	00	20186,00
9. » Schoone kunsten	00	6800,00
10. » Gevestigde schuld	00	7368,09
11. » Regelingen	00	400,00
12. » Herhalingen	00	3192,33
13. » Buitengewone uitgaven	00	2978,80
14. » Verschillende uitgaven	00	6246,50
15. » Nieuwe werken en bijzondere uitgaven	00	7000,00
Totaal		173801,75

Uitkomst van de begrooting van 1884.

Ontvangsten	fr. 187979,83
Uitgaven	fr. 173801,75
Overschot fr.	14178,08

Oude schulden.

Tot uw bericht en ten einde hieromtrent eene vaste richtsnoer daar te stellen, geven wij eene samenvattende lijst der gevestigde renten ten laste der stad.

Volgnunr.	NAMEN DER SCHULD- EISCHERS.	Datum der rent- constitu- tien.	Bedrag der kapita- len.	Int. p. %	Bedrag van den jaarlijk- schenint.	Aanmerkingen. Nieuwe eigenaars of mandatarissen.
		1794				
1	Diereckx E.	28 Juni	544 22	3	16 33	Het Arnbestuur
2	Sips J. B.	»	1269 84	3	38 10	K. V. d. Vliet (Oosth.)
3	Backermans J. B.	»	4232 78	3	126 98	Mel. Verstoylen M.
4	Van Lissum A. M.	30 »	1814 06	3	54 42	Mad. wed. Van Hal.
5	Riebergs P.	1 Juli	1451 25	3	43 54	M. H. Van Genechten
6	Neefs weduwe.	2 »	1088 44	3	32 66	M. J. de Floriant
7	Claessens Adr.	»	362 81	3	10 88	
8	Thibé J.	10 »	1008 44	3	32 66	M. Noten II., notaris
9	Lauwers Joachim	4 Aug.	3628 12	3	108 84	Mad. wed. Van Hal.
10	Servais M. C.	28 »	3265 32	3	97 96	M. V. Genechten not.
11	Van Turnhout C.	31 Oct.	1269 84	3	38 10	Het Arnbestuur.
			20015 12	3	600 47	

Leeningen.

De stad heeft ten haren laste slechts eene enkele leening, te weten deze van 1880, ten beloope van 180,000 franken waarvan er tot nu toe slechts 130,000 zijn gebruikt.

Echter dient er opgemerkt te worden dat in de loopende begrooting 1883, eene derde uitgaaf is gebracht van 10,000 franks, zoodat voor het einde van dit jaar 140,000 franken op voornoemde leening zullen genomen zijn.

Financiële gesteltenis.

De nedergelegde rekening over het dienstjaar 1882 sluit met eenen boni van frs. 52901,67. Rekening houdende der som van frs. 37416,67, reeds in de begrooting van 1883 gebracht, blijft de boni slechts 15485, » franks bedragen.

Kapittel VI der stedelijke begrooting 1884, betiteld: Publieke Weldadigheid, bedraagt frs. 64935.03 tegen frs. 64978.53, cijfer der begrooting 1883.

Het klein verschil der twee dienstjaren moet men wijten aan de verhooging van de bijdrage der stad in het gemeenzaam fonds, welker aandeel van 0.55 frs. op 0.60 per inwoner is gebracht en thans tot frs. 10227.00 beloopt buiten een bijvoeglijk aandeel van fr. 843.70 voor 1883.

Wij bestatigen met genoeg dat het armbestuur wederom eene vermindering van 1000 franken in zijne begrooting voor 1884 heeft kunnen teweeg brengen.

Comptabiliteit.

BEGROOTING VAN 1883.

De stedelijke begrooting voor het dienstjaar 1883, is door de bestendige Afvaardiging op 1 Februari 1883 vastgesteld als volgt:

Ontvangsten	fr. 213996,67
Uitgaven	» 206158,50
Overschot	fr. 7838,17

Rekening.

De ingezondene rekening over het jaar 1882 is door den Gemeente-Raad voorloopig vastgesteld in:

Ontvangsten van allerlei aard, op	fr. 467797,96
Uitgaven	» 414896,29
Goed slot	» 52901,67
Reeds in de begrooting 1883 gebracht	» 37416,67
Blijft beschikbaar	» 15485,00.

Pensioenkas der toegevoegden.

Het beschikbaar nominaal kapitaal, volgens gedane specificatie, bedroeg op het einde van het jaar 1882 frs. 11265,69 tegen frs. 9265,69 in 1881.

De ontvangsten over 1882 beloopt	fr. 2677,56
De uitgaven	» 1941,70
Het overschot is dus	» 735,86
Dit van 1881 was	» 1793,00
Vershil in min.	» 1057,14

TITEL IV.

LIEFDADIGE GESTICHTEN.

Bureel van Weldadigheid.

Wij denken de tolk te zijn van ons aller verslagenheid, wanneer wij melden dat er sedert ons laatste verslag, an-

dermaal twee leden van het Bureel ten grave zijn gedaald.

Immers, Mr Joseph Van Dooren, fabrikant, om zijne zachtaardigheid en vriendschappelijken omgang van eenieder geacht en bemind, slechts sedert 7 Augusti 1882 declmakende van het Bureel, werd door eene kwijnende ziekte aangetast en verwisselde op 19 Februari 1883 het tijdelijke met het eeuwige.

De heer Fredericus Van Pelt, lid van het Bestuur sedert 4 November 1858, verleden jaar tot Voorzitter uitgeroepen in vervanging van wijlen den eerw. heer C. A. de Fierlant, is op 20 Augusti laatst, na eene kortstondige ziekte overleden.

Gedurende bijna vijf-en-twintig jaren werkte hij met onverpoosden iever in het beoefenen van zijn ambt van Armmeeester en paarde aan zijn ervaren doorzicht eene grenzelooze werkzaamheid.

Kerkmeester en Schatbewaarder van het fabriek van St Pieter, Schatbewaarder van het bestuur der Burgerlijke Godshuizen, medestichter en schatbewaarder van het genootschap van den H. Vincentius à Paulo, lid van de meeste katholieke instellingen der stad, bewees hij derzelve onwaardeerbare diensten en had zich diensvolgens de achting van al de inwoneren verworven.

Wij erkennen volgaarne dat zijne dood een groot verlies voor onze stad daarstelt en in de verschillende bestuurlijke diensten eene leemte veroorzaakt welke mocielijk te herstellen zal zijn.

Den 15 Mei van dit jaar is de heer H. Van Dooren, nijve-

raar te dezer stede, in vervanging van zijnen overledenen broeder, tot lid van het Bureel van Weldadigheid gekozen, terwijl de heer Jos. Van Ravestyn tot Voorzitter is gekozen in opvolging van den heer Fredericus Van Pelt.

Geneeskundige dienst.

In den loop van dit jaar heeft de heer Car. Van Everbroeck zijn ontslag als doctor van den armen gegeven. De dienst wordt voorloopig door de twee geneesheeren Goffin en Vermeirsch verricht.

Roerende en onroerende goederen.

Zie hierna : aankoopingen, verkoopingen en mangelingen.

Giften en legaten.

Sedert ons laatste verslag zijn er geene giften of legaten aan het Armwezen gedaan geworden.

Aankoopingen, verkoopingen en mangelingen.

De verkoop van kanadaboomen, op 27 October 1881 namens het Armbestuur gedaan door ministerie van den heer notaris Dierckx, heeft opgebracht met de 5 %, frs. 296.10 centiemen.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Er werd sedert ons laatste verslag slechts eene enkele

obligatie van 300 franks aan 3 % aangelegd; deze is ingeschreven op 's lands grootboek onder n° 10016.

Comptabiliteit.

Rekening voor het jaar 1882. Dezelve beloopt in :

Ontvangsten van allerlei aard op fr.	fr. 60072,02
Uitgaven	fr. 52651,75

Goed slot	fr. 7420,27
---------------------	-------------

Begrooting van 1883. Deze bedraagt in :

Ontvangsten	fr. 50649,45
Uitgaven	fr. 50469,69

Overschot. fr.	179,76
------------------------	--------

De bijdrage der stad voor 1883 beloopt tot frs. 29400 onverminderd de som van 9280.70 franken, beloop der toelaag voor het gemeenzaam fonds.

Onderstanden, uitdeelingen.

Deze worden volgens de rekening over 1882 onderverdeeld als volgt :

In geld	frs. 8,000,
In brood	» 13,218,13
In kleederen, lijnwaad en beddegoed.	» 1,498,94
In geneesmiddelen	» 1,473,
Jaarwedden der genes, heel- en vroedmeesters.	» 2,000,
Mondkosten enz. der bestedingen ter woonst	» 14,368,65
Voor armen ter woonst in vreemde gemeenten te helpen in 1882	» 1,072,76

Mede te dragen 41,631.48

Medege dragen	41,631.48
Voor armen in vreemde gemeenten geholpen in vroegere jaren	» 2,50
Voor huishuren	» 2,148,75
Aan vreemde behoeftigen in de stad verblijvende	» 3,000,
Voor den dienst der bestedingen ter woonst, te kort op 1881	» 2,000,
Samen frs. 49,282,73.	

Betwistbare zaken.

Geene.

Godshuizen.

BESTUUR.

Sedert ons laatste verslag hebben er in het Bestuur der Godshuizen onzer stad geene veranderingen plaats gehad. De heer Fredericus Van Pelt, schatbewaarder van het Bestuur is tot hiertoe nog niet vervangen.

Roerende en Onroerende goederen.

Zie verder: aankoopingen, verkoopingen, mangelingen.

Giften en legaten.

St. Elisabeth's Gasthuis en St. Petrus Godshuis ontvingen ieder van den notaris Dierckx, eene som van 1500 fr. tot het lezen van missen voor de familie Van Genechten. Beraadslaging van 22 januari 1883.

St. Elisabeth's Gasthuis ontving eene som van 1000 fr.

van jufv. Elisa Hendrickx met last van eeuwigdurend eene mis met De profundis te lezen. Beraadslaging van 10 Juli 1883.

St. Petrus Godshuis ontving eene som van 3000 fr. van jufv. Elisa Hendrickx met last :

1°. Jaarlijks eene mis met De profundis te lezen.

2°. Eeuwigdurend uit te deelen alle jaren 50 centiemen aan ieder der weeskinderen en ouderlingen van het gesticht. Zelfde beraadslaging.

Aankoppingen, verkooppingen en mangelingen.

De verkoop van kanadaboomen, mast en schaarhout bracht fr. 5393.60 op.

Bij minnelijke overeenkomst betaalde de stad aan het Beggijnhof eene som van 2597.76 franks tot afstand van gronden, benoodigd voor de verlenging der Lange Beggijnestraat.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Eene enkele rente werd afgelegd aan het Meisjes weeshuis door Franciscus Clymans. Zij bedroeg fr. 997.73 centiemen.

Comptabiliteit.

De begrootingen van het dienstjaar 1883 zijn vastgesteld als volgt :

	Ontvangsten	Uitgaven	Overschot
Gasthuis	fr. 26122.31	fr. 26005.00	fr. 117.31
Beggijnhof	» 18256.91	» 18203.62	» 53.29
St. Petrus Godshuis	» 35203.31	» 35162.56	» 40.75
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Algemeen totaal	fr. 79582.53	fr. 79371.18	fr. 211.35
Die voor 1882 bedroegen	» 289168.45	» 288881.54	» 287.11
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Verschil in min	fr. 209585.92	fr. 209510.16	fr. 75.76

Men bracht in deze begrootingen voor de herplaatsing van kapitalen :

Voor St. Elisabeth's Gasthuis	fr. 1350.00
Voor het Beggijnhof	» 2597.76
Voor St. Petrus Godshuis	» 1250.00

Totaal fr. 5197.76

De ingezondene rekeningen over 1882 bedragen :

	Ontvangsten	Uitgaven	Overschot
St. Elisabeth's Gasthuis	fr. 22950.94	fr. 22748.83	fr. 202.11
Beggijnhof	» 15966.62	» 15921.24	» 45.38
St. Petrus Godshuis	» 35774.79	» 30939.68	» 4835.11
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Algemeen totaal	fr. 74692.35	fr. 69609.75	fr. 5082.60

Betwistbare zaken.

Geene.

Fondatie en Infirmierij op het Beggijnhof.

Zie het verslag over 1880-1881.

Ziekenen in het Gasthuis.

351 personen zijn in het gesticht verzorgd sedert 1 September 1882 tot 1 September 1883. Van deze waren er ten laste :

Van Turnhout	290
Van andere gemeenten	31
Van den Staat	3
Voor hunne penningen	27

Totaal. 351

Het personeel heeft geene verandering ondergaan.

St. Pieters Godshuis.

De dienst blijft regelmatig geschieden.

Er zijn heden in het gesticht 39 meisjes waarvan 34 kantwerksters; 16 jongens, 32 oude mannen en 19 oude vrouwen.

De jongens weezen worden onderverdeeld in: 2 broodbakkers, 1 hovenier, en de 13 overige ontvangen het onderwijs.

De winsten van het gesticht zijn nagenoeg dezelfde gebleven.

Van de oude mannen en vrouwen	fr. 943,97
Van de jongens weezen	» 0,00
Van de meisjes	» 1528,04

Totaal 2472,01

Zinneloozen.

In 1882 zijn er nogmaals 3 zinneloozen door de stad geplaatst geworden; hun getal beloopt nu tot 27.

De Godshuizen onderhouden er in St Julianus instituut te Brugge, in het St. Josephsgesticht te Erps-Querbs, te Gheel en te St. Truiden 23
 door bijzondere familiën worden onderhouden 4

Overeenkomend totaal 27

Men betaalde in 1882 fr. 1941,23 voor onderhoudskosten van zinneloozen, onverminderd de 3/4 door het gemeenzaam fonds bijgebracht.

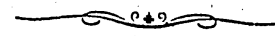
Blinden en doofstommen.

Eene som van fr. 648,88 is hiervoor uitbetaald. Het getal dezer ongelukkige behoeftigen bestaat tegenwoordig uit 5 doofstommen, 1 blinde te Brugge en 1 blinde te Zwijndrecht.

Bedelaarswerkhuisen.

Gemiddeld zijn er 25 à 26 bedelaars te onderhouden.

In 1882 betaalde men voor dezen dienst fr. 2431,82, onverminderd de 3/4 voor die welke, volgens de wet, ten laste vallen van het gemeenzaam fonds.

TITEL V.
EEREDIENST.

Geestelijkheid.

Zonder verandering.

Kerkfabrieken.

Daar de heer Fredericus Van Pelt, lid en schatbewaarder van den fabriekraad van St. Petrus, overleden is, heeft men den eerw. heer Pittoors, voorzitter van het Bureel, in zijne plaats aangesteld, terwijl de heer Victor Van Hal, lid van den fabriekraad, dezen laatste als voorzitter van het Bureel heeft vervangen.

Rekeningen over 1882.

a. ST. PETRUS KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 22,196,66
Uitgaven	» 19,212,36
	<hr/>
Overschot	fr. 2,984,30

b. O.-L.-VROUW TE SEVENDONCK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 663,05
Uitgaven	» 607,99
	<hr/>
Overschot	fr. 55,06

Begrootingen voor 1884.

a. ST. PETRUS KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 22,731,30
Uitgaven	» 22,711,67
	<hr/>
Overschot	fr. 19,73

b. O.-L.-VROUW TE SEVENDONCK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 684,00
Uitgaven	» 615,26
	<hr/>
Overschot	fr. 68,74

Nieuwe werken.

Het hoogaltaar van Sint Pieter's-kerk is herschilderd geworden.

De eerw. heer Victor Glénisson, van Turnhout, begunstigde voormelde kerk met eene geschilderde glasraam, verbeeldende de aanbidding der Koningen.

Deze glasraam zal geplaatst worden in den omvang van het koor, rechtover het Allerheiligste en het ontwerp doet een echt meesterstuk verhoppen.

Roerende en onroerende goederen.

Zonder wijziging.

Giften en legaten.

De jaargetijden, verbonden aan de stichtingen Van Genechten en Hendrickx, en waarvan wij onder *Titel IV*,

Giften en Legaten gewaagden, zijn door het Kerkfabriek van Sint Petrus aanvaard en de uitvoering er van verzekerd.

Kapitalen.

Deze zijn dezelfde gebleven.

TITEL VI.

OPENBAAR ONDERWIJS.

College van Humaniteiten.

Het getal leerlingen van Sint Joseph's college is niet verminderd. Integendeel; men telde er 259 internen, 136 externen en 58 apostolieken.

Onder het bestuur van den eerw. heer August Selosse, rector-overste en opvolger van wijlen den eerw. Pater Goyarts, bloeit het College altijd meer en meer.

Wij hebben met genoegen gezien dat hij den langgevormden wensch heeft kunnen verwezenlijken met het bouwen eener ruime speelzaal, alwaar de ouders der schooljeugd en de inwoners der stad de tooneel- en letterkundige feesten der studenten zullen kunnen bijwonen.

Staats middelbare jongensschool.

Het besturend bureel is hetzelfde gebleven. 167 leerlingen gingen gedurende het jaar 1882-1883 ter schole,

waarvan er 47 de cursussen der middelbare afdeeling en 120 de lessen der voorbereidende klassen bijwoonden.

Bij koninklijk besluit hebben de volgende veranderingen in het onderwijzend personeel plaats gehad:

1. Mijnheer A. Deschacht, bestuurder, is in dezelfde hoedanigheid aan de Staats middelbare school te Dendermonde benoemd, en werd alhier vervangen door den heer G. Senden;

2. M. J. Quartier, regent, werd bestuurder benoemd van Staats middelbare school te Audenaarde en vervangen door M. P. Haeck.

3. M. P. Cousinne, regent, werd in dezelfde hoedanigheid aan Staats middelbare school te Antwerpen verplaatst en vervangen door M. H. Meuris.

M. Senden, bestuurder, werd tevens gelast met den cursus der engelsche taal.

Het Staatsbestuur heeft eene rijke verzameling van voorwerpen gezonden, ten einde het onderwijs der natuurlijke wetenschappen aanschouwelijk te maken.

Vier leerlingen der hoogste klas hebben het uitgangsdiploma bekomen.

GEMEENTE LAGER ONDERWIJS.

Lagere scholen, scholen voor volwassenen, bewaarschool.

In de stadsjongensschool heeft de heer Alfons Monsieurs, van Meerhout, den voormaligen hulponderwijzer L. Delsupehe in dezelfde hoedanigheid opgevolgd.

Mejufvrouw Rosalia Van Biesen, hoofdonderwijzeres der stads-meisjesschool, heeft op 23 September 1882 haar ontslag gegeven en is als dusdanige op 26 Januari volgende vervangen door jufvrouw Maria De Belser van Heyst-op-den-Berg.

De tusschentijdige hulponderwijzeres, jufvrouw Maria De Backer, is op 25 October laatst als hulponderwijzeres bij de lagere meisjesschool onzer stad aangesteld.

Eindelijk is in het begin van dit jaar de onderwijzer der gemengde school te Sevendonck, de heer K. L. Van Eynde, als dusdanige te Casterlé benoemd en tot heden niet vervangen.

Voor wat betreft het getal kinderen die in het schooljaar 1882-1883 de klassen volgden, deelen wij het getal hunner mede, gelijkvormig de staten, door het onderwijzend personeel in de maand Juni voorgebracht.

Stads-kosteloze jongensschool	61	leerlingen.
Id. meisjesschool	93	»
Stads-jongens avondschoon, volwassenen	76	»
Id. meisjesschool id. id.	19	»
Id. bewaarschool jongens	31	»
Id. Id. meisjes.	41	»
Gemengde school te Sevendonck. . . .	0	»
Totaal		321 »

Onderwijzend personeel, jaarwedden, enz.

De kredieten in de stedelijke begrooting van 1883 hier-

voor toegestaan, worden onderverdeeld als volgt :

1. School van middelbaar onderwijs	fr. 4050.00
2. Gemeentelagere scholen	» 14230.00
3. Adultenscholen voor jongens en meisjes	» 1020.00
4. Pensioenen voor het aandeel der stad aan :	
MM. E. F. Bertels	» 324.40
P. Boeckx,	» 471.60
G. Tyriard	» 90.00
Totaal fr. 20186.00	

Onderstand voor het lager onderwijs.

Volgens de gemeenterekening van 1882 is er eene som van fr. 9490.» als toelaag ontvangen. Zij wordt onderverdeeld als volgt :

Saldo der toelaag van 1881	fr. 898.00
Toelaag voor 1882.	» 7312.90
Id. van den Staat voor de Bewaarschool	» 607.00
Id. van de provincie id.	» 60.00
Id. id. voor de Adultenschool	» 122.00
Id. van den Staat id.	» 491.00
Totaal. » 9490.00	

BIJZONDER LAGER ONDERWIJS.

Lagere scholen, scholen voor volwassenen, bewaarschool.

De jongensschool werd bezocht door 676 leerlingen. Er gingen 518 meisjes ter schole en het getal onderwijzeressen is met eene vermeerderd,

De gemengde school van Sevendonck telde 44 jongens en 23 meisjes.

School Luyts : 48 jongens en 19 meisjes.

Nonnen van het H. Graf : 477 meisjes ; hieronder begrepen 387 tegen betaling ; 65 leeren tevens het kantwerken, lezen, schrijven, rekenen, naaien en breien. 90 meisjes genieten uitsluitelijk het kosteloos onderwijs.

Het getal kinderen der bewaarschool beloopt tot 300, waaronder 177 jongens en 123 meisjes.

Nijverheids-, Kunsten-, Ambacht- en Normaalscholen.

Geene.

Bijzondere kostschool.

De bijzondere kostschool voor meisjes, onder het bestuur der Kanunnikessen van het H. Graf, telde in het afgelopen schooljaar 39 pensionnaires.

TITEL VII.

SCHOONE KUNSTEN, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN.

Teekenschool.

De teekenschool onzer stad, die van eene voorbeeldige inrichting getuigt en alwaar voortdurend merkelijke vor-

deringen worden gemaakt, telde in het afgelopen schooljaar 185 leerlingen.

Zij volgden de verschillende koersen als volgt :

48 de klas van bouwkunde.

2 de teekening naar het plaaster.

2 " " (sieraden.)

3 de klas van boetsering (figuren.)

67 " " (sieraden.)

7 figuur en sieraadteekening.

52 de lijntekening en geometrische lichamen.

4 de decoratieschildering.

Tot aanmoediging schonk het Staatsbestuur wederom 5 eere metalen.

Muziekschool.

Op 16 October van verleden jaar is de heer Emiel Verrees tot bestuurder-muziekmeester genoemd. Onder zijn kundig beleid is de school teenemaal heringericht, en men heeft met de jongste prijsuitdeeling eene veelbelovende verbetering kunnen bestatigen.

56 leerlingen volgen de lessen der notenleer.

14 " " der blaasinstrumenten.

5 " " der snaartuigen.

De school wordt dus thans door 75 leerlingen bezocht.

Letterkundige genootschappen,

Geene.

Muziek- en Vermaakgezelschappen.

De maatschappij: « Den Edelen Handboog » gevestigd te Oosthoven, vierde in den loop van den zomer haar vijfen-zeventig jarig bestaan.

Ter dier gelegenheid richtte gemelde maatschappij buitengewone feesten in die den meesten bijval verwierven. De stad verleende eene toelaag van 150 franken om derzelve kosten te helpen bestrijden.

Bijzondere verzamelingen van oudheden, enz.

Wij hebben deswegens niets merkwaardigs te vermelden.

TITEL VIII.

GEZONDHEIDSDIENST

EN OPENBARE GEZONDHEIDSGESTELTENIS.

In de plaatselijke geneeskundige commissie is er geene verandering te vermelden. Sedert 1 September 1882 tot 1 September verleden vergaderde zij 5 malen.

De heer L. Broens, apotheker, komt zich in deze hoedanigheid alhier te vestigen.

Onze stad is in de eerste maanden des jaars erg door de mazelen geteisterd geworden.

De sterfgevallen aan deze ziekte waargenomen, beliepen in :

December 1882 tot	2
Januari 1883 tot	53
Februari »	43
Meert »	6

—
Totaal 104.

Men heeft ook bevestigd dat de sterfte onder de in ouderdom gevorderde personen fel heeft gewoed, en hieraan moet grootendeels het verschil worden toegeschreven in de sterfgevallen die op 1 September laatsleden, buiten deze der mazelen, nog beliepen tot 304 tegen 209, getal van het vorig jaar.

Echter zeggen wij met genoeg dat de gezondheidsgesteltenis der stad op heden alleszins bevredigend is.

Voor wat betreft de geboortens, tellen wij er op 31 Augusti 424 tegen 429 op zelfden datum van het vorig jaar.

Koepokinenting.

De heer J. Vermeirsch, stadsvaccinateur, blijft zich goed van dit ambt kwijten. Alhoewel de inenting nog steeds in getal blijven toenemen, ware het te wenschen dat alle inwoneren dit behoedmiddel tegen de verschrikkelijke pokziekte aan hunne kinderen toepasten.

Begravenissen.

Zie ons vorig verslag.

Rampen en ongelukken.

Wij hebben, op ons grondgebied eene enkele brandramp met onheil te betreuren gehad.

Op 14 Januari 1883 werd de hoeve der kinderen Van den Eynde te Winkel, bewoond door Antoon Braes, in assche gelegd, met het ongelukkig gevolg dat er een kind van drie jaren, in de vlammen is omgekomen.

Bovendien hebben er twee boschbranden plaats gehad.

Brandspuiten.

Zonder wijziging.

TITEL IX.

JUSTICIE, OPENBARE VEILIGHEID, EN GEVANGENHUIS.

Politie.

Sedert ons laatste verslag is er een toegevoegde aan den Commissaris van politie van zijne bediening ontheven en werd op 9 Juni laatst door Carolus Heylen vervangen.

De Gemeente-Raad noemde den agent J. Buyckx van eerste klas en bracht zijne wedde op 850 franken.

Misdaden, Overtredingen, Aanhoudingen.

Van 1 September 1882 tot 1 September II. maakte de politie 472 procesverbalen, onderverdeeld als volgt:

Aanslag tegen de eerbaarheid.	6
Afrotgelaarj	1
Bedelarij	3
Brandrampen	4
Eerrooverij	3
Ongemuilbande honden	28
Dieverij van hout of strooisel	77
Huisdieverij met of zonder braak	26
Dieverij van verschillende voorwerpen en hofvruchten	23
Misbruik van vertrouwen	1
Mishandeling, beledigingen en smaadwoorden	122
Andere overtredingen aan gemeente en provinciale reglementen	104
Straatschending en ruststoornis	40
Vernieling van veldvruchten	16
Zinneloozen toestand	8
Zelfmoord	1
Drenkelingen	4
Schriftvervalsching	2
Jachtdelict	1

Totaal 472

Hierbijgevoegde : de Commodo en Incommodo 12

Samen 484

Ordonnanciën en reglementen.

Zonder verandering.

Gevangenhuis.

Bevolking op 1 Januari 1882	57
Binnengekomen gedurende dit jaar	7937
Vertrokken	7026
Bevolking op 31 December 1882	68
Dagen ziekte	30
Getal zieke gevangenen	2

Overlijdens, zelfmoorden of ontvluchtingen zijn er niet voorgevallen.

Paspoorten.

Er werden op het bureel der bevolking 16 bewijzen van eenzelvigheid gevraagd sedert 1 September 1882.

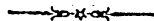
Werkmansboekjes.

Voor het inwerkstellen der wet van 10 Juli 1883 ter materie leverde men 74 zakboekjes af.

Onder het beheer der nieuwe wet vorderde men tot 1 September, 5 derzelve boekjes.

Aanplakkingen, openbare roepers.

Zie het verslag 1881-1882.

TITEL X.

MILITIE, BURGERWACHT.

Militie.

BEPaald AANDEEL.

168 jongelingen werden dit jaar door hunnen ouderdom geroepen om deel te nemen aan de loting. Het getal te leveren milicianen bedroeg voor onze stad 42 manschappen.

Militieraad.

De Militieraad hield wederom drie zittingen. 37 lotelingen der klas van 1883, welke een dienstplichtig nummer hadden getrokken, werden tijdelijk of definitief vrijgesteld voor de volgende redenen :

Lichaamsgebreken of zwakheid	17
Kleinheid van gestalte	1
Broeders in dienst	15
Onderstand van vader	1
» van ouders	1
Als zijnde eenig kind	2

Onnoodig te zeggen dat de bijzondere geschiktheid der manschappen dit jaar eenieders verwachting heeft overtroffen.

VERDEELING VAN HET CONTINGENT.

2. Linieregiment	3
8. »	2
9. »	1
12. »	10
Carabiniers	2
Genie	3
2. Regiment jagers te voet	1
Grenadiers	4
1. Regiment Gidsen.	2
1. » jagers te paard	1
1. » lanciers.	1
2. » »	1
1. » artillerie	2
4. » »	1
5. » »	2
6. » »	4
7. » »	1

Totaal 41

Er dient opgemerkt te worden dat 1 miliciaan, wien een dienstplichtig nummer is bevallen, niet opkwam en zich niet ter inlijving aanbood.

Hij wordt thans aanzien als achterblijver.

GELEERDHEID DER LOTELINGEN.

Ziehier den staat van geleerdheid der ingeschrevenen van het kanton Turnhout:

- 1 kunnende alleenlijk lezen.
- 1 » lezen en schrijven.

112 kunnende lezen, schrijven en rekenen.
54 hebben hoegenaamd geen onderwijs ontvangen.

Burgerwacht.

De inschrijvingen, voor de burgerwacht gevraagd in 1882 belopen tot 40.

Eventwel blijft bij voortdoring de werkelijke dienst der burgerwacht in onze stad ongericht.

De optellingsraad voor de vijfjaarlijksche herkiezing, is op 17 april ll. samengesteld uit de heeren Const. Hendrickx en Ch. Kruythoof, leden, en H. Ardui, Secretaris.

TITEL XI.

OPENBARE BELASTINGEN. — JAAR 1882.

Kadaster.

Zie het verslag van 1881-1882.

Rechtstreeksche belastingen.

GRONDBELASTING.

De grondbelasting in 1882 wordt onderverdeeld als volgt:
Principaal ten voordeele van den Staat fr. 35823,57

OPCENTIEMEN.

1. Voor de provincie 12	fr. 4,298,82
2. » gemeente 47	» 16,837,04
Algemeen totaal	56,959,43

Het belastbaar inkomen, waarop deze lasten slagen, en verdeeld in 994 artikelen, is fr. 511764,25 c.

PERSONEELE BELASTING.

Er waren 1089 aangeslagenen.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het gezamenlijk bedrag der personeele belasting bedroeg :
Hoofdsom ten voordeele van den Staat fr. 29.781,61

OPCENTIEMEN.

1. Voor den Staat 15.	fr. 4,465,97
2. » provincie 12	» 3,573,88
3. » gemeente 48	» 23,295,54
4. Boeten, opneming en schattingskosten	» 70,14
Algemeen totaal	fr. 52,187,14

ONTLEDING DER PERSONELE BELASTING.

Huurwaarde.

Volgens de rollen is de belastbare huurwaarde fr. 167,470. De 50/0 zijn door den Staat op deze huurwaarde behouden.

Deuren en vensters.

10758 deuren en vensters zijn alhier aan de belasting onderworpen, teweten 1760 à rato van fr. 1.00 en 8998 à fr. 1.10.

Mobiliair.

De kohieren bewijzen dat het mobiliair voor eene som van fr. 452403 in de belasting is begrepen.

Dienstboden.

Men betaalt belasting voor 343 dienstboden, onderverdeeld als volgt :

101 à fr. 6,36; 141 à fr. 8,48; 101 à fr. 14,84.

Paarden.

15 Paarden à fr. 10,60; 56 à fr. 15 en 21 à 42,40 of samen 92 paarden zijn aangeslagen.

Vermits de nieuwe wet op de personele belasting maar op 1 Januari 1884 in zwang zal zijn, zullen de verhoogde belastingen die hieruit voortspruiten, slechts in zelfde jaar geheven worden.

PATENTEN.

Het getal patentplichtigen was 1078.

KOHIEREN.

Hoofdsom van 1882 fr. 12961,34

OPCENTIEMEN.

1. Voor den Staat 20 fr. 2591,77

2. » de provincie 6	»	777,54
3. » de gemeente 34	»	4406,08
		<hr/>
Algemeen totaal		20736,73

PROVINCIALE BELASTINGEN.

Slijtrecht op de sterke dranken.

Aangeslagenen 319.		
Bedrag van het kohier	fr.	5752,50
Oninbare posten	»	757,39

Slijtrecht op den tabak.

Aangeslagenen 138.		
Bedrag van het kohier	fr.	1194,00
Oninbare posten	»	36,00

Belasting op de honden.

Aangeslagenen 329 gewone en 29 jachthonden.		
Bedrag van het kohier	fr.	1901,00
Oninbare posten	»	330,32

Accijsrechten.

Hiervoor is in 1882 betaald :		
Voor hieren en azijuen	fr.	28519,96
In 1881	»	29805,40
		<hr/>
Vershil in min.		1285,44

Al deze opgaven van belasting zijn deze der primitieve rollen, onverminderd het beloop der bijgevoegde van zelfde jaar.

STADS BELASTINGEN.

10 % op het kadastraal inkomen	Op paarden en ossen.	Op de Rijtuigjen.	Algemeen totaal.
24222.30	4406.40	3060.00	31688.70

Het kohier voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen, dienstjaar 1882, bedroeg fr. 3147,76 c.

TITEL XII.

OPENBARE WERKEN.

Personeel.

Onder leiding van den heer V. Van Hal, schepen van openbare werken, is het personeel hetzelfde gebleven.

Groote wegen en straten.

Buiten den gewonen onderhoud hebben wij deswegens niets bijzonders te vermelden. Voor wat betreft den aankoop van een perceel grond, tot vergrooting van het gemeentekerkhof, waarvan wij in ons vorig verslag gewaagden, hebben wij tot hiertoe met den belanghebbenden

eigenaar nog geene overeenkomst kunnen treffen. Niettemin hopen wij eerstdaags tot eene eindelijke oplossing te geraken.

Openbare verlichting. Gaz.

De canalisatie is vernieuwd van het begin der Otterstraat over de Groote Markt, door de Gasthuis- en Victoriestraten, den Antwerpschen Steenweg tot aan den ijzerenweg.

De Klink-, Bentel- en Hannuitstraten zijn thans ook van gazlicht voorzien. Wij deelen hier eene samenvattende tabel mede over de uitgaven, door het gazlicht aan de stad veroorzaakt in het jaar 1882.

Maanden	Verlichting der straten		Totaal in franks	Verlichting van het stadhuis en de nachtwacht		Totaal in franks	Onvoorzien uitgaven	Aanmerkingen
	uren	prijs		Kub ^e m ³	prijs			
Januari	30945	0.02 c	618.90	127	0.20 c	25.40	16.20	
Februari	25211	»	504.22	90	»	18.00	4.90	
Maart	23425 1/4	»	468.51	86	»	17.20	18.64	
April	17062	»	341.24	19	»	3.80	18.49	
Mei	15381 1/2	»	307.63	13	»	2.60	4.26	
Juni	12782 3/4	»	255.65	60	»	12.00	.87	
Juli	12997	»	259.94	75	»	15.00	4.40	
Augusti	19418	»	388.36	53	»	10.60	36. (*)	
September	22912 1/2	»	458.25	89	»	17.80	14.23	
October	28949 3/4	»	579.00	119	»	23.80	6.13	
November	33604	»	673.88	132	»	26.40	26.40	
December	35048 3/4	»	700.98	126	»	25.20	1.72	
Totalen	277827 1/2	0.02 c	5556.56	989	0.20 c	197.80	152.33	(*) Hierin begrepen 32 fr. voor schil-dering der kandelabers.

BALANS.

Krediet der begrooting.	6000.00 frank
Uitgaven	5906.69 »
Overschot	93.31 »

Markten.

Zie ons verslag van verleden jaar.

Op onze maandelijksche veemarkt zijn van 3 October 1882 tot en met 4 September 11. de navolgende hoornbeesten, schapen en varkens te koop gesteld.

Te koop gesteld vee.	Ossen	Koeien	Vaarzen	Kalveren	Stieren	Schapen	Varkens	Paarden	Stuks veer markt gebracht.	
1882	October	20	278	125	65	8	5	96	0	597
	November	76	189	126	115	1	7	145	0	659
	December	376	277	161	121	7	5	211	0	1158
1883	Januari	532	185	154	113	1	4	164	3	1156
	Februari	575	302	139	122	4	3	81	7	1233
	Maart	116	153	87	94	3	1	32	0	486
	April	48	181	104	128	5	5	108	2	581
	Mei	44	204	83	89	2	2	98	0	522
	Juni	46	171	84	80	3	4	93	1	482
	Juli	23	163	64	65	3	5	124	0	447
	Augusti	19	202	144	112	6	4	257	0	744
	September	21	164	87	83	0	0	114	0	469
	Stuks vee ter markt gebracht.	1896	2469	1358	1187	45	43	1523	13	8534
Prijs per stuk	laagsto	275 fr.	200 fr.	115 fr.	70 fr.	130 fr.	20 f.	8 fr.	0	
	hoogsto	625 fr.	500 fr.	370 fr.	210 fr.	385 fr.	45 f.	25 fr.	0	

Vleeschhal.

De opbrengst der goedgekeurde plaatsen, in de vleeschhal verpacht voor het jaar 1883, beliep 359 franken.

Slachthuis.

Er bestaat alhier geen openbaar slachthuis.

Keurmeestersdienst.

Zonder verandering.

Openbare plaatsen en straten.

Buiten den gewonen onderhoud der stadsstraten, heeft men dit jaar een gedeelte der groote Markt opgebroken en met nieuwe kasseien bevloerd.

Men is thans bezig eenen steenweg te leggen in de Draaiboomstraat, uitgaande van de Otterstraat en leidende naar de Kwakkelstraat.

De stad is heden eigenares der gronden benoodigd voor de verlenging der Lange Beggijnestraat tot aan den Staatssteenweg van Turnhout naar Breda.

Wij betaalden aan het Bestuur der Godshuizen, bij minnelijke overeenkomst eene som van frs. 2597,76.

Vermits wij met de andere, in de zaak betrokkene eigenaars, geene overeenkomst kunnen treffen, is in uitvoering van uwe beslissing dd. 30 oktober 1882, de gerechtelijke onteigening voortgezet.

De heer Van Hal, schepen van Openbare Werken, advou-

kaat-avoué bij de Rechtbank alhier, heeft in de zaak ten gunste der stad gehandeld.

Bij vonnis van 8 Maart 1883 werd aan de kinderen Van Gestel, hoveniers ter stede, eene som van fr. 931,35 toegerekend; Een dito van 21 Juni 1883 verleende aan den heer Adr. Segers-Dierckx te Breda, fr. 2366,56 en aan de pachters der gronden fr. 74,25.

De familie Lenaerts-Verschueren, W^e en kinderen, bekwam op 28 Juni 1883 fr. 913,52 c.

Wij wachten nog slechts eene beslissing over uwe vraag tot onderstand ten titel van werken van algemeen nut en openbare gezondheid, en zullen onmiddellijk hierna de bestrating der gronden bewerkstelligen.

Riolen.

Om eenen voldoende afloop der waters te verkrijgen in de Veldstraat, heeft men aldaar eene gekasseide goot gelegd.

De duiker over den Kasteelloop is verlegd te beginnen van den zinkput op den hoek van den Antwerpschen steenweg en de St. Antoniusstraat dwars door de Molenstraat tot aan de aldaar bestaande brug.

Dit belangrijk werk werd bij openbare aanbesteding toegevoerd voor de som van 2243 franken.

Ter dier gelegenheid heeft men in de Molenstraat nieuwe kasseiingswerken verricht en kuischte men de duikers in de Hofstraat en aan het Kasteelwater.

De heer Doctor Vermeirsch bekwam vergunning tot het

leggen van eenen duiker tot afleiding zijner huishoudelijke waters in de stadsriool.

Aan den wensch van het publiek is voldaan door het initiatief van den heer Van Moll, die langsheen zijnen eigendom op den Antwerpschen steenweg, niet alleen de bestaande vuilnisgracht heeft overwelfd, maar nog eene afsluitingsmuur heeft gebouwd die op dit punt eene ware verfraaiing daarstelt.

Rivieren en waterloopen.

De kuissching der rivieren en waterloopen in de provincie Antwerpen, van 1 tot 31 Augusti bevolen door de bestendige Deputatie, is op ons grondgebied onuitgevoerd gebleven uit rede der aanhoudende regens, die in de eerste helft der maand, de kuissching onmogelijk maakten.

Ten einde hierin te verhelpen, is er op 30 Augusti II. door ons een besluit genomen tot verlenging van den ruimingstijd, van 1 tot 15 der maand September, en ambts-halve van 15 tot 30 derzelfde maand.

De nederlegging van den Atlas der niet bevaar- noch vlotbare waterloopen, waarvan wij in ons vorig verslag melding maakten, had aanleiding gegeven tot een gezamenlijk reklaam, strekkende tot inschrijving van den zoogenaamden Boschloop met een toevloeiend loopke ter streke Papenbruggen.

Hieraan is voldoening gegeven en de herziene Atlas is thans aan een nieuw onderzoek onderworpen.

Het ontwerp eener nieuwe afwatering der Meirgoiren,

langsheen de vaart, den Kruisseweg en de Klinkstraat, in verbinding met den Maasloop, opgemaakt door den stedelijken bouwmeester, is ter naziening verzonden aan de heeren Conducteurs van den Waterstaat.

Gemeente-gebouwen.

Het Kasteelgebouw is in den loop van den zomer op zijn geheel herwit en herschilderd voor den aannemingsprijs van frs. 915.

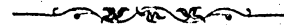
Men heeft tegelijkertijd ongeveer dertig meters vierkant nieuwe schalien met schalieberd geplaatst.

Ook aan de gebouwen der Staats middelbare school en van het Stadhuis heeft men de daken goed voorzien.

De voorgevel der Staats middelbare school met woning van den heer Bestuurder, en de gebouwen der Stads meisjesschool zijn herschilderd.

Bijzondere bouwingen.

Sedert 1 September 1881 zijn er 51 nieuwe woningen gebouwd langsheen de stadsstraten en 24 nevens de groote wegenis. Er werden bovendien opgericht: 1 bierbrouwerij door den heer H. Amsens-De Backer; en 1 beerput door den heer Jos Baeten.

TITEL XIII.

LANDBOUW.

Hoedanigheid en opbrengst van den grond.

Wij verwijzen naar het vorig verslag.

Staat van den oogst.

Wij hadden verleden jaar gemeld dat het een der gunstigste voor den landbouwer was; dit is echter bijzonderlijk het geval met het huidig jaar, dat onze landbouwers onder alle opzichten voldoet. Echter is het stroo der rogge minder lang en niet te vlok gewassen, maar heeft eene zekere hoeveelheid graan voortgebracht. Evenals voorgaande jaar was de tijd tot de inschuring niet al te gunstig.

De winter en zomergarst wordt alhier steeds minder en minder gewonnen. De tarwe is op zekere gronden allerbest gelukt.

Voor wat de haver betreft, deze heeft minder stroo opgeleverd doch de inoogsting ervan is met een bijzonder gunstig weder geschied.

Door de groote droogte kwijnde de haver bij het ontkiemen; evenzoo was het verwaaien der bloem schadelijk aan de boekweit die, niettegenstaande dit, veel stroo opracht.

Bij aldien de klaverplant niet te overlang is geschoten, laat zij echter veel zaad verhoplen.

De inzameling van het hooi werd door een schoon weder begunstigd. Zijne mindere opbrengst moet men toeschrijven

aan de aanhoudende schrale droogte van het voorjaar.

Integendeel is het nagras (toemaat) lang en dik gewassen daar de luchtgesteltenis bij deszelfs opschieting zeer gunstig was.

De rapen laten veel verhoplen maar de speurie kwijnt onder het drooge weder. Eindelijk de aardappelteelt is in onze streek bijzonder goed gelukt. De plant heeft haren volkomen wasdom kunnen bereiken doordien het bederf door het drooge weder werd verhinderd; ook is de opbrengst der vrucht onder alle opzichten voldoende.

Opbrengsten.

Volgens schatting hebben de granen, zaden, etc. per hectare middelmatig op ons grondgebied opgebracht: het koren (rogge) 24 à 25 hectoliters; de tarwe 21 hectoliters; de wintergarst 36 hectoliters; de zomergarst 33 hectoliters; de boekweit 17 hectoliters; de haver 36 hectoliters; de aardappelen 24000 kilos.

Beplantingen of ontginningen.

Deswegens hebben wij geene bijzonderheden te vermelden. Er zijn weinige beplantingen van jongen mast, boomen of houtkanten gedaan geworden.

De beplanting van mast op de heidegronden is in het voorjaar door de droogte verdrukt.

Landbouwfafdeeling.

Het getal leden blijft steeds aangroeien; het zijn vooral de landbouwers en hoveniers die zich bij den kring

aansluiten; een bewijs dat het nut dezer inrichting al meer en meer door de mannen van het vak gewaardeerd wordt.

Door tusschenkomst van het hoofdbestuur der Maatschappij heeft de afdeeling Turnhout het verlangen uitgedrukt alhier voordrachten te zien geven door aangestelde leeraars van het Gouvernement, over land- en tuinbouw, alsmede over boomteelt. Tot nu toe is hierover nog geene beslissing ingekomen; dit is ook de rede waarom er tot heden dit jaar nog geene voordrachten zijn gegeven geworden.

De stierenkeuring heeft ook wederom plaats gehad en de tenstongestelde dieren lieten weinig te wenschen over. In den beginne van dit jaar heeft het Bestuur eene uitdecling van zetaardappelen, de *German Red*, eene nieuwe soort komende uit Duitschland, aan hare leden gedaan. Het hoofdbestuur heeft insgelijks eenige kilogrammen van eene andere soort, de *magnum bonum*, afgestuurd, welke aan eenige leden zijn toevertrouwd, met verbintenis van verslag te doen over den bekomen uitslag. Tot nu toe zijn die inlichtingen nog niet ingekomen.

Veeartsenijdienst.

Zonder wijziging.

Prijskamp.

Met aanstaande buitenkermis zal er alhier eenen prijskamp plaats hebben van landbouwvoortbrengselen en vee-teelt. Hierover zullen wij toekomend jaar breedvoeriger

gewagen. De stad heeft alreeds eene toelaag van fr. 500 verleend.

TITEL XIV.

Nijverheid.

De gedane onderzoeken van commodo en incommodo worden onderverdeeld als volgt: Van 1 September 1882 tot 1 September 1883.

Voor het oprichten eener brouwerij.	1
» beirput	2
» eest	2
» Smis	3
» bakkerij	1
Voor het plaatsen van stoomwerktuigen.	2
Voor de ruiming eener stadspomp	1
Totaal	12

Handel op de vaart.

Van 1 September 1882 tot 1 September 1883 werd er door de vaart, van Turnhout naar Antwerpen, vervoerd:

	Per ton van 1000 kilog.
Steen	9694,000
Pannen en playeien	1442,000
Steenkolen	12178,000
Brandhout en mijnhout	7758,000
Zand van Desschel en Moll	4169,000

Heide (voor bezemen)	303,000
Mest	2373,000
Kasseien van Luik en Dinant	421,000
Graan	125,000
IJzer en koper	330,000
Minerai de zinc	241,000
Meubelen	29,000
Kalk en ciment	335,000
Hooi	62,000
Verschillende waren (bij beurten)	1814,000
Pulpe de betterave	148,000
Zout	73,000
Sterk water	12,000

Openbare vervoermiddelen.

Voor wat betreft de spoorweglijn hebben wij geene verandering aan te stippen. De postdienst tusschen Turnhout en Gheel, en vice-versa, is in den loop van dit jaar afgeschaffd daar het verkeer tusschen beide gemeenten door de spoorlijn Antwerpen-Gladbach, langsheen Herenthals en Gheel, is vergemakkelijkt.

Prijs der granen.

In 1882 schat men den prijs der granen in het algemeen:

Voor de rogge	per 100 kilos fr.	18
» tarwe	»	24
» haver	»	19
» boekweit	»	18
» wintergarst.	«	26
» zomer id.	»	24
» koolzaad	»	38

Prijs der boter.

Middelmatig was de laagste prijs fr. 2,70 en de hoogste fr. 3,80 per kilogram.

Broodzetting.

Zie ons verslag van verleden jaar.

Rechtbank.

Zonder wijziging.

Vrederegerecht.

Wij hebben deswegens geen veranderingen te vermelden.

Koophandel. — Nijverheidstoestand.

De voornaamste takken onzer nijverheid, bestaande in de fabricatie van speelkaarten, gekleurde papieren, tijken en kanten, kwijnen voortdurend en laten voor het eerst geene beterschap verhopen. Mochten wij verleden jaar breedvoerig uitweiden op het onbeduidend vertier en de beperkte winsten, door den overhoop van voortbrengsten teweeg gebracht, moeten wij nogmaals inzonderlijk de heilige concurrentie, ons door Frankrijk en vooral door Duitschland aangedaan, bejammeren.

De schaarschheid der bestellingen in het vak der papier-nijverheid is oorzaak van de moeite waarmede de nijveraars hunne werklieden kunnen blijven bezigen.

Voegen wij hier ter loops bij dat de invoer onzer tijken,

om zoo te zeggen in Frankrijk is gesloten, en dat de menigvuldige produkten, voornamentlijk deze van Duitschland, en beter gekend onder den naam van *Duitsche tijd*, in overhoop op de Hollandsche markt gebracht, ons de mededinging aldaar zeer moeielijk maken.

De toestand onzer garen- en linnenbleekerijen, brouwerijen, zeepziederijen en huidevetterijen is nagenoeg dezelfde gebleven.

Wij hebben met genoeg gezien dat menige onzer nijveraars deel namen aan de Internationale Tentoonstelling, in den loop van dit jaar te Amsterdam geopend.

Onze Turnhoutsche Nijverheid was er ruimschoots vertegenwoordigd en de behaalde onderscheidingen getuigen dat zij haren ouden roem waardig blijft.

Ziehier den uitslag voor onze stad :

GROEP IV.

MOBILAIR. — HUISRAAD EN BIJHOORIGHEDEN.

24^e klas. Schrijn- en Ebbenhoutwerk, Meubelen in alle soorten.

M. Bartels, Lodewijk. Eervolle melding.

25^e klas. Behangsels en versiersels. Meubelgeweefsels etc.

MM. Van Dun-Sak, J. Bronzen medalie.

» Steenackers, Ch. Eervolle melding.

32^e klas. Bock- en Bureclartikelen. Teeken en Schrijfmaterieel, etc.

M. Desomer-Van Genechten, Antoon. (Lid der jury.) Buiten konkoers.

MM. Biermans, Leonard. (Afdeeling C.) Zilveren medalie.

» id. (Afdeeling B.) Eervolle melding.

GROEP V.

KLEEDSELS. — LIJNWADEN EN BIJHOORIGHEDEN.

34^e klas. Garens en weefsels van kemp, vlas, katoen, zijde, wol, etc.

MM. Caron, Emiel. Zilveren medalie.

» Steenackers, Ch. Bronzen medalie.

» Van Dun-Sak, J. »

» Van Pelt, Gustave. Eervolle melding.

GROEP IX.

ARTIKELN VAN UITVOER TOT BIJZONDER GEBRUIK

VAN DE INBOORLINGEN DER KOLONIEN.

52^e klas. Boeken, voorwerpen voor schoolonderwijs, schrijfkunde, etc.

M. Desomer-Van Genechten, Antoon. (Lid der Jury.) Buiten konkoers.

53^e klas. Ruilartikelen. (Messen, klein glaswerk, etc. etc.) Verschillende waren.

MM. Desomer-Van Genechten, Antoon. (Lid der jury.) Buiten konkoers. Biermans, Leonard. Zilveren Medalie.

Andermaal is er sedert het laatste verslag door de rechtbank alhier eene bankbreuk uitgesproken.

Evenals in vorige jaren, heeft de heer P. J. Heuvelmans oud-secretaris dezer stad, eenige historische aantekeningen uit de drie voorgaande eeuwen opgesteld, die wij hierachter laten volgen.

Ten slotte, mijnheeren, bieden wij UEd. overeenkomstig de gemeentewet het ontwerp der stadsbegrooting voor 1884 aan, hetwelk wij ter beraming nederleggen.

Wij blijven voor al wat stadsbelangen aangaat, op uwe welwillende medewerking betrouwen.

In openbare zitting des Gemeenteraads te Turnhout, den 1 October 1883.

Bij bevel:

De Secretaris,
H. PEETERS.

De Burgemeester,
J. A. C. HOEFNAGELS.

Verzchillende Ouderwerpen.

1583.

Zoals het meestendeel der Vorsten altoos van vleijers omringd zijn had de Hertog van Alençon ook de zijne die hem tot zijn ongeluk geleidden.

De heeren de Fœevaques, de St, Agnan, dela Rochepot en eenige jonge koppen die hem beheerschten, raadden hem aan van zich onafhankelijk meester te maken van Vlaanderen, hem betoogend, dat het zijnen naam minachtend was, dat een vorst van zijnen rang kon aanzien worden als een Hertog van Braband in schijn, hebbende slechts een bepaald gezag. Zij voegden hierbij, dat hij zijne macht aan de vlamingen moest doen kennen met de bezetting der voornaamste steden des lands, als ook met hem te doen gehoorzamen als onafhankelijken soeverein. De Hertog kourde dit gevoelen goed, en vatte het voornemen op van Antwerpen, Brugge, Duinkerke, Oostende en Dendermonde en meer andere steden gelijkelijk te overvallen. Hij

stelde dit in 't werk zonder er iets van mede te deelen aan den Prins van Oranje, aan den Hertog de Montpensier, aan den Graaf de Laval, noch aan andere landheeren, bekwaam om hem goeden raad te geven. Integendeel hij besloot tegen zijnen gedanen eed en tegen alle gerechtigheid, zich van de genoemde steden op een en den zelfden dag meester te maken. Hij gelukte te Duinkerke, te Dendermonde en op eenige andere plaatsen, maar hij miste zijnen aanslag te Brugge, en zelfs te Antwerpen wanneer hij meende deze stad in macht te hebben; want hij had reeds 17 kompanien voetvolk in dezelve doen trekken, gevolgd van zijn leger tot aan de vesten, onder voorwendsel er eene wapenschouwing mede te doen. Nogtans, zoohaast de Antwerpenaren bespeurden, dat er onder het voorwendsel van eene monsterring der troepen bedriegerij bestond, liepen zij ras te wapen, en sloegen de franschen die al in de stad waren dapperlijk terug. Dezelve werden genoodzaakt verslagen en in wanorde binnen de poorten terug te trekken. Men maakte daar zoo een vreeselijke moordery tussehen de Franschen, dat de Antwerpenaren eenen wal van de opgetaste dooden en stervenden maakten die den in en nitgang beletteden aan al degene die hun ter hulp kwamen. 's Hertogsleger dat voor de poorten was, met bevel van in de stad te rukken, werd genoodzaakt achter uit te trekken ziende zich overvallen door een volkszwerm welke niet deed dan schieten, slagen en al de franschen omverwerpen welke voor hun verschenen. Deze onderneming die

den 17 Januari 1583 plaats had, kostte aan de franschen meer dan 1500 man, tusschen de welke ruim 300 edellieden waren die al te samen in eenen grooten put werden begraven, welken men er met voordacht voor maakte. De Antwerpenaren verloren slechts 83 burgeren.

De Hertog, zijne onderneming ontdekt ziende, was verplicht te Antwerpen de vlucht te nemen, en zich van zijnen titel van Hertog van Braband, die hem kortelings te voren was gegeven, af te zien. Hij had de wijk genomen naar Duinkerke waar zijne aanhangers waren gelukt, maar werd door een verbond verplicht aan de staten, de steden en plaatsen over te geven waarvan hij zich had meester gemaakt.

Hij haastte zich vervolgens naar Frankrijk terug te keeren, en stierf van verdriet in zijn kasteel Thierri in het begin van het volgende jaar.

De vlamingen beeldden zich in dat de Prins van Oranje zich met de franschen had verstaan, maar deze vorst deed hun dadelijk zijne onschuld kennen.

Weinigen tijd na de voormelde onderneming verscheen in Vlaanderen een zekere Cornelius Hoog, die zich natuurlijk zoon van Keizer Karel V noemde, en in deze hoedanigheid 's landsbewind der Nederlanden eischte. De Spanjaarden ondersteunden dezen gelukzoeker om de bondgenoten te bedriegen, maar de Prins van Oranje, beter dan iemand anders ingelicht, van de mimmerijen van den grooten Keizer (als zijnde in zijne kamer opgebracht), deed den

lasteraar aanhouden en door de hand des beuls sterven.

Omtrent denzelfden tijd hield men, onder verdenking dat hij een spioen van Alexander Farnèse was, een Spanjaard, genaamd Pieter Dordoigne, te Antwerpen aan. Doch wanneer men hem ter pijbank bracht, beledde hij uitdrukkelijk uit Spanje te zijn gekomen om den Prins van Oranje te vermoorden, zeggende dat hij van Koning Philippus hiertoo gelast was. Nogtans hij trok daarna zijn woord in, en bekende over dezen boozen aanslag met den Staatssecretaris geraadpleegd te hebben. Niettemin hij werd ter dood veroordeeld en met vier paarden op de groote markt te Antwerpen vaneen getrokken.

Den 15 Januari 1583 werd er te Maastricht van wege den Koning van Spanje een placcaat uitgegeven nopens de kwytsheldinge der chynsen en de voldoening by moderatio van renten, pachten en andere gelyke schulden op landen en erfelyckheden door dese *tegenwoordighe troubelen geruincert, bedorven oft andersins ongelaburt gebleven zijnde*.

Dit placcaat werd te Turnhout maar op het einde van 1583 afgekondigd.

Op donderdag 18 Januari 1583 werd de vryheid Turnhout door het garnisoen van Breda vyandelijk overvallen en de winkeliers en de bemiddelde burgeren met geweld geplunderd en geld afgeperst. De karren der voerlieden van Turnhout op de baan van Antwerpen insgelijks uitgeroofd.

Volgens de opgave, door de burgers bij eede verklaard,

bij de Schepenen der vryheid gedaan, beliepen hunne verliezen tot de somme van 5526 gulden 15 1/2 stuiver, behalve nog het opensnijten en de openbreken van deuren, vensters, glazen, schappaaien, kisten en diergelyken.

Om over de waarde van sommige koopwaren, kledingstukken en levensmiddelen ten dien tijde een gedacht te vormen laten wij hieronder zes letterlijk afgeschrevone verklaringen volgen.

Bartholomeus Paesschens vercleert by eede op de bano van Antwerpen omtrent de gerichtte van hem genomen tozyne van wagen Jan Boems voerman L. X. Kaesen wogen 710 en. Noch VI tesselars Kaesen wegende 31 en, tsamen taelt LXX Rg. Noch eene tonne herinex XVII gl, waeraf hij behouden heeft omtrent II stuckts daer voirens afgeslagen III gl. Nock L. id. stokvis III gl. Noeg een stroo droogen harinex van VI pont V gl. XIII st.

Merten Boogaerts in de roose 1 henxpeerdt moorbles II meripeerden deen bruyen en de dander een moor met een sabel tsamen geestemeert Ic-L. Rg:

Mr Henrick Verwimp Rectoir van Scholen tot Turnhout genomen 1 mantel XIII gl.

Adriaen Lemmens 1 mantel 1 Xgl., 1 par boxen X gl. 1 huyck VIII glg., 1 vrouwenrock X Rg. 1 bontos XII gl, 1 kyndtsrock III Rg. III kaesen III gl. X st., VII hespen III gl. V st., 1 syde speex met twee hespen V gl, 1 cours Vgl, noch drye hempden II gl. V st.

Joncker Willem Debegge genomen by de soldaten 1 laecx tabbaert met flouweel geboort XX gl, 1 flouweelen schoot XX gl, 1 laecken mantel met 1 flouweelen schoeff XX gl, 1 stuk fyn lydwaet van omtrent X ellen VI gl, in gelde XXX gl, 1 sack met servetten lynwaet en ander VI gl, 1 rappier XXV st., VI groote nieuwe genaeyde flouwynen VIII gl., 1 silveren vingerhoet XXX VI st, 1 riem met silver beslach III gl., 1 horse met gelde VI gl, in gelde noch genomen 1 Rg., 1 groff greynen schoeff geboort met frenien twee boorden 1 laecken bouwy geboort met een trypenboort tsamen XXXV gl, 1 swarten mantel met een flouweelen schoeff VIII gl, noch diverse sorten van lynwaet, slapelaken, halsdoeken, servetten flouwynen, vrouwen en manshempden tsamen L. Rg. 1 mesch met silveren beslach III. Rg.

Rombout Verscheuren Collecteur van Contributiën genomen van gelden van voirs. Atibutiën 1 XXIII gl. XVIII st. 1 oort. Den zelven van zy eygen goet genomen in gelde omtrent 1 XXIII gl, 11 huycken XII gl. III paer hantschoenen XXX st, 1 silveren vingerhoet XX st, noch diverse cleynicheden van vrouwen gerief en ander VI gl.

Daar de Turnhoutsche wethouderen nog meerder invalen van de strijdende partijen (de Spaansche en de staatsche) te zullen moeten onderstaan zochten zij ook bij de veldheeren der beide legers bescherming en verkregen deze ook op hunne smeekschriften.

Den 24 Januari 1583 verleende de militaire Gouverneur van Lier met name Mario Carilorini eene sauve garde (in de Spaansche taal toegeschreven) aan de vrijheid Turnhout.

Ondertusschen had er in de vrijheid een geval plaats gehad, dat tot dan toe nog nooit bij geheugenis der burgers was geschied, te weten: De Turnhoutsche vrijheid had eene democrate bestiering, die alle jaren van de oudste tijden af op den eersten werkendag na guldenmiddag gedeeltelijk door de aanzienlijkste burgers werd gekozen en aangesteld.

De schout ontsloeg op dien dag de 7 gezworenen van hunnen eed en functie; en belastte de schepenen op den hunnen te verkiezen dag 7 personen van de nuttigste en bekwaamste die zij binnen de vrijheid wisten te vinden, aan te duiden.

Na voorafgaande afkondiging ter puijen, kozen de notabelen uit die 14 uitgelezen personen de Zeven gewone schepenen om dat jaar te bestieren recht en Justitie to doen.

Bij de genoemde verkiezing was tot het ambt van gezworen zekeren prokureur Wouter Mathei aangesteld, dewelke weigerde zijnen eed te doen.

Eindelijk werd hier over, door de notabelen besloten, protest aan den raad te zenden den 20 Maart 1583 (Zie bijlage A.)

Des anderendaags, den 21 Maart, verklaarden bij oede,

in handen van den officier der vrijheid gedaan, voor schepenen hiertoe rechterlijk aanzocht de prokureurs Gijssels en Ooms, beide voor de Magistraat van Turnhout postulerende dat er kwestie was gerezen om zekere gevangene, waaraf zij Comparanten zegden de beurt toebehoorde aan den prokureur Wouter Mathei. Zij gaven tevens te kennen, dat deze zijn profijt wel wist gade te slaan in zaken van burgerlijke partijen te dienen, en daarom zijne beurt, in crimineele zaken waarvan het profijt zeer sober was, ook behoorde te houden. Andersins dat hij ten minsten gehouden zoude zijn, een ander in zijne plaats ten zijnen koste te stellen.

Mathei verklaarde hier op, onder andere redenen van verdediging, zeggende dat hij het voorschreven profijt niet veel achtte, en indien zij Prokureurs hem Mathei eene kruik wijn wilden geven, hij van de uitoefening van zijn prokureurschap zoude afstand doen.

Waarop de bovengenoemde Comparanten en bijzonder M. Ooms zegde dat hij hem uit zijnen dienst niet wilde huren, maar in zoo verre hij goedwillig daar af wilde afstand doen, dat dit aan hem, noch aan hen, als het hun beliefd niet was verboden. (Zie bijlage B.)

Den 19 Mei werd de vrijheid Turnhout, van wege de Prins van Oranje, alsdan te Antwerpen, met eene bijzondere *authentieke Sauvegarde*, die wij onder de bijlage Litt. C letterlijk mededeelen, begunstigd. In dezen beschermings-

akt wordt ook van de plundering van het garnizoen van Breda, op 15 Januari, vroeger aangehaald, melding gemaakt.

Den 21 Mei volgende, verleenden de Edelen en de Gedeputeerden, vertegenwoordigende de Hoofdsteden van het Hertogdom van Brabant, eveneens eene *Sauvegarde* aan de vrijheid Turnhout, waarvan wij onder bijlage Litt. D kennis geven.

Op 9 Juli daarna verkreeg de voornoemde Vrijheid, insgelijks eene voorwaardelijke *Sauvegarde* van Dionys van den Colonel van een regiment voetknechten in dienst van de generale staten der vereenigde provincien, gouverneur en superintendent der stad en garnizoen van Herenthals.

Bij deze *Sauvegarde* werd bedongen: dat de ingezetenen van Turnhout, gehouden zullen wezen hunne granen, koopmanschappen en andere eetwaren te brengen binnen de stad van Herenthals, zonder den vijand eenig merkelyk voordeel toe te dragen. (Zie bijlage E.)

Den 14 derzelfde maand bekwamen de inwoneren der Vrijheid Turnhout de volgende gunstige en ongewone *Sauvegarde*, die wij hier letterlijk laten volgen:

De Staten sbertoichdoms ende lants van Brabant.

Allen den ghenen die deze tegenwoirdige brieven sullen sien oft hooren lezen insunderheynt allen Gouverneurs, superintendenten, oversten colonels hoplyuden capiteynen en licutenanten, Vandragers sergeanten bevelhebbers mitsgaders gemeync ruyteren ende knechten wesende in den dienst en onder tgebiedt van de generale Staten der geunieerde Nederlanden liggende in den voors. lande

tselve landt in leger of liertocht passerende doen te weten dat wy om de goede en de getrouwe ondersaten der gemeyne saecke van den Vaderlande toegedaen zijnde. (Ende oversulcx tot handthouginge der zelve met ons Contribueren ende geldende int vervallen en opbrengen van de zware oncosten ende lasten der oirloge) te bevryen ende te beschudden van allen overlast, hinder ende schade diehen mochte overcomen oft aangedaen worden by den genen die van hunnen goeden wille nyet onderricht zynde deselve mochten achten voor vyanden oft als aenhangens en de gunstdragens van dien, en de om meer ander reden ons doet belegende, hebben wel willen vercleren ende betuygen, gelyck wy verclerende ende betuygende zyn by dezen, dat van wegen ende in den name der gemeyne ingesetenen van Vryheyt van Turnhout ende appendentien zoo verre met ons ende onsen gecommiteerden is gehandelt dat wy deur middel van zekere verdrach van maentelyck contributie met hen gemacckt in plaatse van den ordinairissen middele by ons staetsgewijse geconsenteert, en de deur tgoet vernuchen verzekertheyt ende geloefte ons ende onsen gecommiteerden dien aengaende gEDAEN de voors. Vryheyt ende appendentien schouteth, schepenen regeerders en de allen innegesetenen metten huysen, schuieren, grauen, beesten, landen, rechten, pachten, chyne ende allerhande goeden, liggende, en ruerende donder gelegen, ende behooren geene vuytgesundert, hebben genomen en gestelt nemen ende stellen mits dezen in des gemeyne landts ende hertoichdoms van Brabant en de onse beschermnisse, hoede ende Sauvegarde, verstaende en de wilende dat zij vry en de Vranck, onbecommert en de onbehindert van yemanden zullen mogen doen hunne gewoonelycke landtbouwinge handtwerck ende neringe in den Steden ende plaatsen met ons houdende ende oock onbezwaert blyven van alle ander contributien ende schattingen dan die zy luyden tsonser versuecke en ordonantie als voor tegenwoirdelyck gehouden zyn oft namaels gehouden sullen wesen op te brengen, ende eenyegelyk over de welcke tgemeyne — lants van Brabant en de onse bevelen zyn streckende oppene van ongenade ende gestrafte te worden als versmaders en overtreders des hoocheyt shertoichdoms van van Brabant ende van onse ernstige meyning ende allen anderen dicht behoort versueckende de voors. Vryheyt van Turnhout ende appendentien metten ingesetenen ende goeden liggende ende ruerende daer onder ressorterende te laeten ongenoyt onbelast ende onbeschadicht in wat manieren oft onder wat schyn oft

van Brabant binnen den steden ende sterecten oft te velde en anderssins deur dexel tzelve zoude mogen gebeuren, veel minder zelve te doen oft laeten geschieden eenigen overlast extorsien, knevelinge brantschattinge compositie oft andere mogen ende concussie, maer hen te doen en laeten wedervaren alle hulp gunste ende toestant tot volcomen effect en de genot deser onse Sauvegarde zoo als men goetwilligen ondersaten nyet afgetogen van gemeynschag der voors. gebouwde landen behoirden en de schuldig is te doene emmeas ter tyt toe en de zoo langhe als zy hunne goedwillicheyt metter daet in der voors. maentelycke contributie ende in alle schot ende loth tot onderstandt der gemeyne saecke sullen blijve bewijsende en de andersins alleenlijck by provisie en de tot onsen wederroepen, welverstaende dat zij ondertdexel van dese nyet en sullen mogen eenichssints handelen coopmans schappen oft frequenteren metten vyanden noch in den steden ende plaats die zij zyn inhoudeende voorder dan bij de placcaten daar op gepubliceert is toegelaten in eeniger manieren willende en begerende dat de voors ingesetenen ende elck van hen int besunder defect van dese onser Sauvegarde sullen genieten in allen haere proincten en de leden, alwaert oock zoo dat tvoors. dorch oft eenige ingesetenen van dien in de leste hertochten van de vyanden ende belegeringe van Herenthals ende ander steden op eenighe plaetsch by de vyanden geoccupeert waeren gevluicht geweest oft hen hadden gehouden, of andersins voor die vyanden hadden gebacken, gebrouwen oft eenigen anderen dienst gedaen dwelck wij hen int gnael en particulier hebben vergeven en vergeven bij desen, stellende al tselven in eeuwige vergetinghe als noyt gebeurrt of geschiedt. Ende bij aldien ter oirsaccken voors, alreede eenige van den voors. Innegesetenen hunn meublen ende bestolen bij eenige van onsen volcke ven oirloge waeren aangehouden of gevanghen ordonneren den zelve.... de voors. innegesetenen promptelyck costeloos ende schadeloos te relaxeren en de hunne meublen ende bestialen te restitueren, ende ten eynde die van de voorn. Vryheyt en appendentien de vruchte van desen des te volcomenlycker inde gevuchlijcker kunnen ende mogen gebruycken, consenteren hen in teeken van desen onse wapenen openbaerlyck te mogen stellen ter plaetse daert hen goetduncken ende dienstelyck zal wesen.

Des toirconden onzer Secretet zegel hier op gedrukt ende des onderteekent bij onsen greffier binnen de stadt van Antwerpen den Veerthiensten dach July XYc IXXXIII.

Uit het hier voren aangehaald Authentiek stuk ziet men dat de stad Herenthals als toen door de krijgslieden van den Vorst Alexander van Parma belegerd was.

Dit feit wordt ook bevestigd door de bijlage G.

Op O.-L.-V.-Hemelvaarts dag waren er zekere soldaten van het leger zijner Majesteit, alsdan liggende voor voornoemde stad, naar het dorp Diesen (Noord-Brabant) gegaan, en hadden aldaar van R. Huybrechts, W. Henricx en C. Wouters-Peeters met geweld ontnomen omtrent 300 schapen. De bestolene hadden de roovers en de schapen tot in Turnhout vervolgd, alwaar zij van de soldaten met bijstand van goede vrienden en burgers der Vrijheid, er omtrent 200 tegen losgeld terug kregen en verkochten.

De koopers van deze schapen waren: Mathys Aerts, Geert Druyts, Thomas Van Luysterborgh, Peeter Reyms, de jonge Cornelis Schoenmaekers en Lambrecht Smeyers, alle ingesetene burgers, lieden met eere en van geloove.

Allen den ghenen dyen dese tegenwoordige letteren van Certificatien sullen sien oft hoiren lesen Saluyt.

Wy jronymus Verscheps en Wouter Roymans schepen en gecomen zyn Ryck Huybrechts out omtrent 26 jaeren, Willem Henricx out omtrent 31 jaeren, Cornel. Wouters-Peeters out omtrent 42 jaeren, alle drye ingesetene (soo sy seyden) van dorpe van Diessen, die welcke hebben bij hennen eede solempnelycken domme aen handen van officier deser vryheyt gedaen geseegt vercleert en geaffimeert, dat op onser Liever Vrouwen dach nu lestleden binnen den vs. Dorpe syn gearriveert seker soldaten van legere S. Mat. nu tegenwoirdich voor de stad van Herenthals welke soldaten ten vs. dage hen Comparanten hadden ontweldicht en

genomen binnen den vs. dorpe omtrent drye honderd schapen, die welcke sy waren v. volght te hebben tot binnen deser vryheyt, Idem. Vercleeren oeyck dat zij lieden (met assisten van goede vrinden en borgers deser Vryheyt een partye van vs. schapen te weten omtrent 11c (200) wederom van vs. soldaten hebben geransoent.

Ende mede comparerende dese naevolgende personen in den iersten Mathys Aerts, Geerd Druyts, Thomas Van Luysterborch, Peeter Reyms de jonge, Cornel. Schoenmaeckers en Lambrecht Smeyers alsamen ingesetene borgers deser Vryheyt lieden met eere en van geloove, die welcke, hebben bij hennen eede solempnelycken domme aan handen van officier deser vryheyt gedaan, geseegt vercleert en geaffimeert, dat sy de vs. schapen van vs. lovengenocmpde comparanten hebben gecocht en betaelt. Actum sonder argelist en want godelyck en redelyck is der waerheyt getuchenisse te gevene, sonderlinge des Dtoe vsocht synde, soe hebben wij schepen voorgent dese letteren besegelt met onse segelen int jaer ons heeren XVXXXIII den 21 Augusti.

Men kan hier uit met rede veronderstellen, dat er in dien tijd in de Kempen gebrek aan levensmiddelen was.

Alexander staakte later het beleg van Herenthals om Duinkerke te redden.

Naar luid van het volgende smeekschrift, door de arme bedroefde ingesetenen der Vrijheid van Turnhout, aan de Staten van Brabant gezonden, en dat wij hier na letterlijk mededeelen, was de armoede, waarvan wij het verleden jaar gewaagden, nog merkelyk vergroot.

Zij vroegen derhalve afslag van lasten, en gaven onder anderen, voornamelyk te kennen.

1. Dat het meestendeel der ingezetenen bestaande in tijk-

wevers, en andere daarmede omgaande, vertrokken waren naar Antwerpen, Haarlem, Schiedam en elders in Holland.

2. Dat er over de 14 honderd personen en de principaalste van de wet gestorven waren, en de andere voor- naamste uit de Vrijheid vertrokken, uit vreeze van de peste, kwade heete ziekten, overval van vijanden, groote armoede veroorzaakt door gebrek aan werk, enz.

3. Dat door dat vertrek (verhuizing) en sterfte het vierde huis niet meer onbesmet, en er geen één huis vrij was van twee of drie zieken, het zij van pest of gemeenen overgang.

Het antwoord dat de burgers hier op, den 26 October 1583 te Antwerpen geschreven, verkregen, luidt:

“ Alzoo Mijneheeren die Staten van Brabant op dese “ en gelycke doleantien bij diverse andere dorpen gedaan “ in meyninge zijn metten iersten te versien, zullen die “ remonstranten voor deze reyse patientie nemen. „

Inhoud van voormeld smeekschrift : (Zie VIII.)

Aen Mijneheeren de Staten des lants van Brabant.

Geven oidmoedelyck te kennen de arme desoldate ingesetenen der Vrijhey van Turnhoet hoe dat nadyen zy boven alle ordinatise ende extraordinarise contributien die zy met andere ingesetenen van lande gewoonlyck syn te dragen oock hadden geweest met het onderhout van het garnisoen aldaer en daer toe in gelde gecontribueert over de XIII dusent Carolus guldenen sonder service van meubelen houdt ende diegelycke sy oock bedwongen sy geweest op te brengen der inpost tot behoef van uwen erw. soo ende gelyck den selve in de

meeste voirspoet van vs. Vrijhey hadden mogen verpacht worden dinne emmers nu ter tyt seer groot onderscheet is gelegen midts het meestendeel van ingesetenen consisten in tijckwevers ende andere daarmede omgaende sijn vertrocken binnen deser stadt van Antwerpen, Haerlem, Schiedam ende eldels in Holland ende syn des nyettemin oock over de XIIIc persoonen ende de principaalste van de weth gestorven en dandere principaalste soe vertrocken vuyt ter vrijhey soe vuyt vreesen van peste als een quai heete siecten aencomen van vyant gestorven deur haestige siecten en andere quaden overganck die gecauseert wort door groote armoede die tegenwoirdelijck aldaer soe groot is dat dingesetenen hun nyet en cunnen onthouden midts dat zij plagen om ter gaen met spinnen weven bleicken dwelck nu al cesseest gemerct den vs. vertreck ende dat aldaer alnoch sulcke sterfte is dat het vierendeel van huysen niet en is onbesmet en is daar niet een huis vry van twee oft dry siecken tsij van peste of van gemeenen overganck sulcx dat niet mogelyck en is dat die suppleanten den voos. Impost souden cunnen opbrengen die bij uwen erw. is geset op IXc-XXXV guldenen XV stuivers verschijnende alle vierendeel jaers en te betalen naer raete metter maent boven noch het minutie gelt bedragende de somme van IIc XIII gul. daer nochtans den vs. imposte verpacht sijn in voorleden vierendeel jaers niet meer en was vuytbrengende dan Vc guldenen ende apparentelyck voir tleste vierendeel jaers niet en soude hebben gegolden over de twee oft drij hondert guldenen en noch min midt der vs. sterften en. (*Hier volgt eene onleesbare verzending waarin van vyandelyckbeden tegen Herenthals wordt gewag gemaakt.*) Welcken aangemerct dat men naer recht reden en equiteit niet voirden en behoirt belast te worden dan den impost in der waerheit en bedraecht te meer regoed nemende op de onsprekelycke armoede en misere daer deure enwers die suplen souden behooren ontlast te worden van tgenē sy niet schuldich en syn als men hen weygeret te laten corten tgenē sijn in groiter sommen bedwongen sijn geweest te verschieten oock bij laste van uwen erw. gelieven wille naar soe vele remonstrantien den suppleanten ten lesten eens dese verlichtinge te doene dat sijn in de betalinge mogen gestaan met soevele als de selve in pachte soude hebben vuitgebracht ende noch zal mogen vuytbrengen.

In margina staet : Alzoo mijne heeren die Staten van Brabant op dese en gelijcke doleantien bij diverse andere dorpen gedaan in meyninge sijn metten

iersten te versien, zullen die Remonstranten voir dese reyse patientie nemen, gedaen t'Antwerpen den XXVI Octobris XVc LXXXIII.

Ter ordonnan van voirs. Staten.
(geteckend) Meganc.

In de omliggende dorpen der Kempen was, zoo als men denken kan, de armoede en het leven niet minder onverdraagzaam. Konde men de gevraagde belastingen niet voldoen, dan werden de welhebbendste inwoners door de soldaten mede genomen, en alleenlijk na betaling in vrijheid gesteld. Zoo gebeurde het ook te Merxplas, alwaar de bezettingen van het kasteel van Turnhout, tot dat einde, de genaamden Lenaerdt, Jan Diericx en Jan Tacymans, Jacobs-zoon, mede namen.

Hunne medeburgers, Dionys, Wouter Nys, Jan Broossens en Baten namen hunnen toevlucht tot de Wethouders van Turnhout, en verzochten hunne bemiddeling om de loslating der gevangenen op het kasteel te bekomen. Belovende onder eed, in mindernis van hunne achterstallige lasten alsdan, en den aanstaanden dinsdag te zullen betalen 50 gulden, ende vervolgens alle zaturdagen 50 gulden tot de volle voldoening toe.

De genoemde Wethouders, naar het gevoelen van de hoofdmannen, dekens en gezworen van de kruis- en handboog gilden te hebben gehoord, ende te zamen genegen zijnde voor de verlossing der gevangenen den Kapitein op het kasteel, ten dien einde te zullen gaan spreken.

Behoudelijk dat de laatstgenoemde personen eerst en vooral zouden betalen de kosten van de gevangenen. Dat zij vervolgens elk in het bijzonder, onder solemnelen eed beloofden te doen en te volbrengen wat voorschreven was. En bij foute was dien, dat zij Comparanten, tot ontlasting der Vryheid zoude komen stellen in handen van den Provost op het kasteel tot dat de betaling zoude gedaan zijn, op de manier in de akte van 27 November 1583 gemeld. (Zie bijlage H.)

1683

Bij de verneming der ontzetting van Weenen, natuurlijk gevolg der overwinning van Sobieski op de Turken en woelzieke Hongaren, werden er in de Vrijheid Turnhout pektonnen gebrand en vierwerken ontsteken. De genaamden Antoni Voets en Pceter Canters leverden hier voor het benoodigde.

Den 28 Januari verleende Z. Exc. de Markies Del Caretto den akt van vrijdom der militair inkwartieringen, die H. H. de Hertog van Zimmeren voor hare Baronie van Turnhout had bekomen. De dorpen die tot de Baronie niet behoorden konden hier van niet genieten.

Bij den volgende brief gaven de wethouders der vrijheid hunne dankbetuigingen des wegens te kennen. Zij gaven tevens aan H. H. bericht, van de vreugde en de blijdschap die zij, en alle onderdanen, hadden gevoeld, bij het vernemen van het accoord door H. H. getroffen met den Keurvorst-Palatijn; hetwelk hun door haren raadsheer was bekend gemaakt.

Voornoemden brief luidt :

Doorluchtige Hoogh geborne Vorstinne,

Wy hebben by overleveringhe der UEd. doorl. Hoogheyd hoofschouteth ter vergaderinghe zeer onderdanichlycke ontfangen de genadighe antwoorde dewelcke uwe doorluchtichheyd heeft ons genadel gelieven toe te senden, waar inne

— 89 —

uwe doorluchtichheyd haer onderdaenen gelieve te verseeckeren ende betuyghen niet van heerschende naer rechte moederlycke sorge, want waeren gnael. Verseeckert met de selve missive, oft vernomen ook de daet, door het vertreck door uwe doorluchtichheysraat ende van gelycken nauwelycs syn arrivement tot Brussel ofte wij naer op den selven tyt dat d'exemptie aen uw Ed doorl' was geacordeert by syne Ex^{te} den Marquis de Grana, soo versoecken wy onderdaenighe de genaede van continuatie van uwe doorluchticheyts moederlycke sorge ende protexie, als mede haeren voorderen ghenadighen wille te mogen wesen aen haere onderdaenen vuyt te deylen de selve bekomen Exemptie, omme haer telens alle occasen van te mogen dienen, en sullen betrachten bij alle voorvallen t'erkennen de groote genaede die UWE doorl' gelieve aan de hare onderdaenen te betoonen.

Het goet en favorabel Accort d'Welck UWE doorl. heeft ghetrossen met den Cheurvorst Palatin d'Welck door UWE doorl' raet bekend gemaakt synde heeft ons nyet comen ophouden UWE doorl' in alle nederighe respect te congratuleren en betuyghen de vreughde ende blydtschap die wy ende alle andere UWE onderdaenen hebben in 't selve ghenomen mette toewenschinge dat UWE doorl. het effect van het selve mach hondert jaeren blijven ghenieten in volle contentement waer voor (alsoo sal strecken tot bewaernisse van haere onderdaenen) Wy den Groote Godt sullen bidden en voor de voordere prosperiteyt van UWE doorl'. In wyens ghenaedighe prorerie wy ons oock stellen met hope dat UWE doorl' die oock sal bewaeren voor die waarachtig sijn, onderstout doorluchtichste Vorstinne ghenaedichste Vrouwe Van UE doorl' de onderdanichste en gehoorzaemste dienaeren en onderdaenen die officieren schepenen en ghecommitteerde ter Generaele vergaderinghe der Baronnie en Lande van Turnhout.

Ter Ordonnantie van selye.
(onderteekent.) G. Proost S^{te}.

Gedateert 1/10 Febr. 1683.

Het opschrift was; A Son Altesse Serème Madame La Duchesse-Palatine de Zummeren Née Princesse Souveraine d'Orange & & à Creutznach.

In de maand April gelukte men te Oud-Turnhout twee gevaarlijke vagabonden, genaamd Job. Diercx en Hendrik

Hendrixx, beide van Noord-Brabant afkomstig, in hechte-
nis te nemen, en naar de gevangenis der vrijheid te brengen.

De stadhouder van de Hoofdschout te s'Bosch, M. Luinen
verzocht de uitlevering van deze booswichten, welke de
aanvoerders waren van eene ondeugende bende, die de be-
woners in de Meierij en in de Peel den schrik aanjoegen.

Deze stadhouder verlangde die uitlevering om hun stren-
geijk, tot afschrik van de nog gevangene der bende, te
doen straffen. (Zie bijlage J.)

Dezelve hadden behalve eenen doodslag geweldenarijen
en rooverijen te Bladel, Hapert, Oirschot en te Reusel ge-
pleegd. Gemeld verzoek konde niet ingewilligd worden, om
rede: dat zij te Arendonck, Rethy en onder Turnhout, ge-
wapender hand afpersingen en dieften hadden begaan; zelfs
een man te Westerloo hadden vermoord.

De Hoofdschout Vloers deed hun proces te Turnhout ver-
volgen, en de twee booswichten op het einde der maand
Juni aan de galg hangen.

Den 26 Mei gaf de Hoofdschout aan de *gecommiteerde*
van het land van Turnhout, de aanstaande aankomst van
H. H. de Hertogin van Zimmeren te kennen en opperde de
vraag, of het niet dienstig zoude zijn, van hare keuken te
voorzien: Hierop werd besloten van dit volgens ouder ge-
woonte te doen.

Overigens gaf genoemde schout in bedenking, of men H.
H. voor de menigvuldige en verkregene voorrechten niet
zoude herkennen met een *honorair* (gifte). De *gecommi-
teerde* besloten hier op, dat zij H. H. hierover dankbaar

zoude toonen, maar uitstel vroegen, als zijnde niet voltallig,
om over het *honorair* te handelen. (Zie bijlage K.)

De Hertogin kwam later, zonder voorbericht (den datum
wordt niet gemeld) op een laten avond de vrijheid binnen,
en werd met haar gevolg, met flambeeuwen onder het gelui
der klokken naar haar kasteel, door de burgers begeleid.

Johan Van Croonenborgh leverde flambeeuwen.

Voor de kermisdagen, in Augusti had men eenen Theater
op de markt doen stellen, waarop de studenten vertoonin-
gen gaven. Stads dienaars verkregen eene belooning van
zes gulden om genoemden Theater vier dagen te bewaken.

Voor het ontbijt van de wethouders op Kermisdag be-
taalde men 20 gulden.

Op 6 September gaf de Hoofdschout aan de *gecommiteerde*
van het land van Turnhout kennis: dat het den vorigen
dag, de geboorte dag van de Hertogin van Zimmeren was
geweest, en dat de wethouders haar stukskens lijnwaad
hadden vereerd, en veel gelukwenschingen hadden gedaan.

De schout vroeg ook eene beslissing over het *honorair*
voornamelijk in deze omstandigheid van tijd en schijn van
oorlog.

Des anderendaags, hieraan voldoende, besloten de *gecom-
mitteerde*, dat uit erkentenis van de verplichting die het land
van Turnhout aan de Hertogin was hebbende men H. H.
een *honorair* van 5000 gulden zoude aanbieden, Met be-
sprek, dat het aandeel der stad hier in zoude worden be-
grepen als ook de sommen die andere dorpen daarin moes-
ten dragen. Verder dat men het land Turnhout aan hare-

genadige voortdurende bescherming aanbeveelt. (Zie bijlage L.)

In het *honorair* van 4000 gulden, het vorig jaar toegeslaan; betaalde de stad 1591 gulden 17 stuivers een blank.

Behalve de bieren die men aan de gilden op den geboortedag van de Hertogin had gegeven, vereerde men in den loop van dat jaar verschillende koppelen kapuinen, (de koppel koste middelmatig drij gulden) aan eenige personen voor bewezene diensten. Tevens gaf men ten geschenke; 1 voor hetzelfde doel, aan de huisvrouw van Mr Correcoll, een stuk sijn lijnwaad van drie gulden deel, en 2. Aan den Drossaard van Brabant, eene 10/4 drie zegels tijk, welke Geeraard Loycx leverde aan 45 gulden 13 stuivers. De stad Mechelen moest in de maand November, ten koste der zeven kwartieren van Antwerpen schuiten leveren voor de vervoering van den leger troos van de troepen der Vereenigde Staten.

Den 14 December werd er te Brussel van wege zijne Majesteit een bevel uitgegeven, van de Franschen als vijanden te aanzien, en aan hen geene Contributiën te betalen.

In dezelfde maand werden er vele vergaderingen te Brussel gehouden tot het invorderen van belastingen.

1783

Joseph II zette zijne hervormingen in Duitschland en in België voort. Door een Edict van den 8 Maart, verbood hij van meer dan eene mis te gelijk te doen in iedere kerk. Daarna gaf hij een wijdloopig reglement uit, waarbij hij de gebruiken der kerken in al zijne staten veranderde om de plechtigheden van den Godsdienst te verminderen.

Door een Edict van den 17 Maart, schaft den keizer in al zijne staten sommige geestelijke ordens van beide geslacht af, die welke hij voor nutteloos aanzag: de ordens waren der Karthuizers, der reguliere kanoniken, der Urbanisten, der Theresianen, der arme Claren, der Kapucineressen, der Annuntiaten, der Brigitinessen en andere. De keizer verklaarde in dit edict, dat hij besloten had in de Nederlanden eene religiekas te doen oprichten, waarin men de inkomsten der vernietigde kloosters zou storten, om gebruikt te worden voor de betaling van de jaarwedden der leden van de afgeschafte kloosters enz. enz.

Den 12 Mei werd er van wege de keizer te Brussel eene ordonnantie uitgegeven, waar bij kennis werd gegeven dat Z. M. met zachtigheid zijne onderdanen wilde behandelen, welke in de Barrier steden dienst hadden genomen in de Hollandsche regimenten van die garnizoen steden. Evenwel dat die, welke zich hadden verbonden in den dienst van Holland, sedert dat de troepen van dat Republiek de gemel-

de steden hadden geruimd of voor dien tijd in andere regimenten hadden gediend strengelijk moesten vervolgd worden volgens het edict van 31 Juli 1738.

Den 9 Juni werd er te Turnhout afgekondigd een edict van bovengemelden datum, *behelsende maatregels additioneel aen degene voorgeschreven bij het edict van den 11 Mei 1751, hetwelck verbiedt aen de Onder-officieren, soldaten, en de andere diergelijke krijgslieden in dienst van vremde mogendheden van te komen in de landen der gehoorsaamheyt van sijne Majestejt.*

Den 9 Juli gaf de keizer eene Ordonnantie uit voor het begunstigen en het meer en meer aanmoedigen van de Nationale Visscherij binnen de Nederlanden aan zijne gehoorzaamheid onderworpen.

Op 16 September gaf den heere Hoofdschout Jonker de Fierlant aan de Turnhoutsche Wethouders te kennen, dat zijne H. W. de Bisschop van Antwerpen alhier zoude komen vormen.

De hoofdschout opperde tevens de vraag of de vrijheid Z. H. M. volgens gewoonte zoude *defroyeren* vrijhouden.

Deze vraag werd toegestaan.

In de zitting van 29 October, deed voornoemden heer Hoofdschout aan de Wethouders van Turnhout opmerken of zij het niet geraden zouden vinden, van voor het maken van eenen steenweg op Lier, met vertakking op Herenthals of Antwerpen, er den offer bij te voegen: Dat de gemeente het bed van den steenweg zou doen maken, zooverre stads gerechtigheid uitstreckte.

Waar op eenparig werd besloten van den heer Advokaat De Cock te gelasten, den offer hier voorgemeld, bij eene tweede memorië, of andersins, aan de Staten van Brabant te doen.

Op 24 November kwam er een keizerlijk edict tot stand, *Rackende de Provisien van 't Hof van Roomen, de Resignatien en Permutatien van Beneficien, en de Appelen van de Geestelijke Rechtsbanken.*

Den 29 December drukte men te Brussel: *Eene declaratie van den Keizer aangaande de soldaten de welke pligtig zijn van gemeyne van geen Militaire misdaeden, en rackende die de welke als incorrigibel zijn uit den dienst gezonden.*

Op den 6 December vertrok de keizer uit Weenen naar Roomen, om aldaar Pius VI het bezoek weder te geven hetwelk hij van hem het vorig jaar ontvangen had. Hij begaf zich, op den 23 van dezelfde maand, onverwacht bij den H. Vader en na een kortstondig gesprek, ging hij den ridder Azara, minister van Spanje bij het Hof van Roomen vinden met wien hij eene geheime onderhandeling hield.

Het schijnt dat zijn voornemen alsdan was, van zich teenemaal van het Hof van Roomen af te scheiden. Alhoewel men hem als scheurmaker zou aanzien; doch hij liet dit voornemen varen, en handelde gemeenzamenlijk met den Paus, zonder nogtans van zijne hervormingen aftezien.

1583

BIJLAGE A

Wy Iheronimus V Scheps, Jan Pauwels, P. Diricx, Dierick Knechts, Christiaan Walschaerts Claes Velst, Peeter Canters, Wouter Mys, Wouter Roymans, Jan Wuyts, Dierick Vanmierde, en Jan Timmers schepen der poort en vryheit van Turnhout, Jan Vaneloot voorgaande en Chr. Van Deuren tegenwoordige Burgemeester, Govaert Peelmans, Antonius Van Flor, Andries Paridaens en P. Smolderen Oudermans in de Laekengulde der voorseyder Vryheit. Regaut Debie voorgaen en Henri Canters tegenwoordich heyliggeestmeester, Thomas Püaens gasthuismeester, Ad. Cloostermans en Cornel. Schuermans kerkmeester, Hans Van Rommerskercken aalmoesnier, Jacob Vanloenhout, Andries Goris en S. Winnen keurmeesters, Johan Vannechelen hoofdman van de gulden en de Confrerie respectie van voelboge en handboge. Wij P. Huybrechts Jan Winnen Joos Van Loon Cornel. Wils eertijden geweest synde gesworen, Geerd Leemans oude burgemeester, Cornel. Vanmierde Joos Sone eertijden geweest synde gesworen, Merten De Bie stadhouder van den rentmeester, Jan Van Pelt, Philip Noyens, Rombout V Schueren, Frans V. Donk, oude schepenen, Hans Hoefnagel, Dirick Matheeuws, Huybrecht Vankinschot, heur. Geerts, Henr. Gysels, deken van verscheden voelboge en procur, Huybrecht Viruli Ambrosius Thielemans, Adriaen Vandenbiestraten, Cornel verwilder, Willelm Vangoir, Hans Smolderen, Dierick de Houwer, A. Lemmius, Nicolaas Van Caverson, Jan Vanbuyten en heur. Dergent, voster alsamen gulde broeders V seyde gulde van voelboge, ende wij Jan Depotter, Adr. Theeus (oude Borgemeester

en schepen, Gillis Cantforts, Wouter Truyens Willem Poels. Wouter de Wilde, Antoon Débbouts, Gossen V Scheps, Staes de lumon, Antonis Vanloenhout, Adix Peeters Van Baerl, Geerd Willekens, Frans Vanhulsel Henr. Symons, P. Groenwevers, Jacob. Coppens, Bartelmecus, Goossens, Ieerom, Vanmierde P. Schotelmans stadhouder van Schouth, Jan Vandevenne, Wouter Theeus, Hans Gevaerts, Jan Theeus Adriaen S^{re} M. Herman Hoefnagel, Jan Antonis, Jan Baerlemans, Steven Cantfoirts, Jan Hermans, Merten Etevens. P. Smolderen, P. Stevens, Hans Regur, Goris Peetermans. Antonis Peeters, Peeter Paridaens, Peeters Geerds, Geerds Everaerts, Hans Fransse, Govaerts Lockermans, Hans Van Bahs, Cornel Back, Merten Janssen, Jan Vanmeurs, Olievier Van Volder, Jacob Walschaerts en Thomas Vanluysterborch alsamen gulde broederen van Conferie van handboge representeerende wij personen voirs. metten schouteth en Rentmr. der Magistraet, het gemeyn Corpis en de notabelste van ingsetenen der voirs. Vryheit, ende alzoo in den naeme en van wegen der geheele gemeynte der zelve vryheit, doen te weten met kennis der waarhey (wesende opt ghene des hier onder geschreven staet al tsamen uit generael en elck van ons int particuliere en hoeft van hoeft gehoort en gevraecht) dat binnen de voirs vryheit van ouderdyden en van menschen memorie aff voir usance en constuyme is geobserveert ende onverbreckelyk onderhouden, dat den iersten werckdach naar Dorthiemisse (Guldemisse) de schouteth der voire vryheit ontslagende de VII gesworen van heuren eedt en state, belast de seven schepenen en haere ceden, om anovo tot haer verkiesene sevenpsoonen van de nutste en bequaemste die sy binnen de voirs vryheit weten te vyndene, gebruyckende daartoe de solempuiteyt van dezelve ter puynen aff van de vryheits huys te verkondigen. om vuyten nombre van hen schepenen en gesworen vs wesende alcoo tsamen XIII goede persoonen vuytgelesen en geordonneert te worlde seven van nuste en bekwaemste die welke worden genoempt ende gereputeert voir de ordinarisse schepenen van dyen jaere, en de ovesulck worden gehouden parttye en eeneniegelycken te administreren reegt en de justicie, en de gemeyne polltiecke saecken

te defenderen en avansseren, voir zoeveel haeren state en officie is vuyteysschende, sonder dat wij declaranten eenige contrairie memorie syn hebbende of wetende, dat van electie voirs. officie oyt yemandt exempt oft vry is geweest, dan alleenlyck de schouth met zyn lieutenant, de rentmeester met zy lieutenant, de secretaris ende voirster der voirs. Vryheyte ende eenige andere personen die vuyt saecken van eenige andere officie der gemeynte aangaende, als borgemeesterschap, heyliggeestmeesterschap, gasthuysmeesterschap, en dyergelycken worden gerespecteert en de gereformceert. Ende alzoe het alzo is dat ter saecken van electie voirs. schepenschap gedaen (onder ander) op dien van M. Wouter Mathei seker swarigheyte is geresen, mits dyen de voirs. Mathei den eedt is refuserende te doene daertoe slaende om daerenteynden voirs dyen aengaende gedaen en geprocedeert to worddene volgende de voirs oude ende geprescribeerde costuyme, soe hebben wy declaranten, in de qualiteyt als voir wel expresselyck geprosetceert en protesteren mits dezen tegen de voire Mathei van alle de disordree en inconveniencen die ter oirsaecken van dien alreede zyn geresen en voirtaene geschaepen zyn te rysene, omme dezelve rix en ende omme de zaecke ter causee van dyen geresen, en als nu by maniere van reformatie voor myn heere de cancellier en de ander heeren van Raede van Brabant gepronoveerd, rechterlycken te defenderen ratificerende wy declaranten voirs, ierst en de voiral allen tghena dwelk desen aengaende, zoe in der vs. Electie, en de voir mynheeren Borgemeesteren schepenen en Raedt der stadt van Antwerpen, als anderssins alreede is gedaen, hebben geconstitueert en constitueren mits desen, Huybrecht Gevarts oyeckschepene, M. Walscharts secretaris der vs. Vryheyte, ende M. Peeter Vanderavoirt, procureur portulerende in den voirseyden raede van Brabant, t samen en elck besunder, gevende dien in speciale last, commissie en bevel, omme dr. vs. saecke in den vsceiden raede van Brabant, oft anderssins rechterlycken te bedingen, bewaren en solliciteren, alle poineten en termen van recht, daertoe vuyterlyck gerequieert totten eynde en decisie van ee saecken toe, te houden en observeren, alle eeden soo wel de

calumpnia als alle ander die trecht veloft oft verloven sal in de constituant zulk te mogen doen en presteren, in de saecke te persisteren en recht te smeecken, alle gewezen vonnissen behoorycken en volcomen te exccuteren te stellen doen en laten stellen, ende voirts meer te doene en besoigneren, der sy coustituanten vs ende voir oogten wesen en souden comen oft mogen doen; alwaert oyeck soe dat de saeckemeederen en speciaelderen last commissie auctoriteit en bevel nyteysten en requieerden dan voirs. is. Gelyckt oft meer procur oft prociurs gelycke macht hebben te mogen subotitueren geloven de voirs. Constituanten te houden voor goet vast gestendich en van weerden Allen t gene wesen by den geconstitueerden oft hunne substituten t samen en elck besunder in t gene des vs. is, en de daer aff zoude mogen dependeeren, gedaen, gebesoigneert en voirts gekeert sal worden, daervorens verhynden het gemeyn corpus en ingeseten der vs. vryheyte met alle heure goeden haeffelyck en erfelyck hebbende en vererygende, sonder argelist. In kennisse exte. den XX° dag der maent van Martio 1583.

BIJLAGE B

Allen den ghenen en wy schepen der poort van Vryheyte van Turnhout doen te weten certificeren voor de gerechte waerheyte dat voor ons gecompareert syn in persoon rechtel, daertoe versocht zynde heer Gysels, en Mr. Andreas Ooms beyde Procurs postelen voor de Magistraet van Turnhout vs. en hebben by henne ceden solempneelycken aenhanden van officier der vs. vryheyte gedaen vercleert en geaffirmeert, dat alzo tusschen hen Comparanten en den ander procur der vs vryheyte zeker questie was om te dienen seker gevangene waeraff sy comparandeyden den tour te competeren Cur Wouter Mathei oyeck procur binnen der vs. Vryheyte en onder diverse alteratien allegeren zy Comparante oft eenige van hen mits dyen zy Mathei zyn prouffijt in Civile saecken

van ptyen te dienen welwist gaede te slagene dat Domine hy zyn tour in Criminele saecke (waer aff het prouffijt seer sober is oock behoorden te houden, oft anderssins ten minsten dat zij gehouden soude zijn en ander tsyn Coste in plaatse te stellene, waer tegens de vs. Mathei onder ander reden den defentie antwoorden zyde dat hij tvoirs, prouffyt nyet veel en achten seggen noch tot dyen soo verre zy procurers hem Mathei wilden geven een cruyce wyns dat hy van dexercitie van vs zyn procureurschap soude renuncieren, waer op zy Comparanten en besonder den vs. Ooms, antwoorden seyden dat sy hem vyet zyn dienste niet en begeerden te hueren maer zoe verre hy goedwillichlycken daff begeerden te renuncieren dat hem tvs. nyet en was verboden en dat sy tselve zouden aanzien, gelyck hem comparant oock nyet en ware verboden tvs tallen tyden van gelycken te doen als hen beliefdn, oft diergelycke woorden in substantionsonder argelist ende want en den XXI Marty 1583.

BIJLAGE C

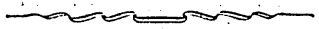
Wilhelm bij der gratien Gods Prince van Orangien, Grave van Nassau, yat Catzenellenboghden, Vianden, Diets, Linghen, Bueren, Leerdam etc. Marquis Van der Vere en van Vlissinghen, heer ende Baron van Broda, Diest, Arlon, Nozeroy etc. Erfburchgrave van Antwerpen ende van Besancon, Gouverneur van Brabant, Hollandt, Zeelandt, Vrieslant ende Vucht, allen Oversten, Coronellen, Capiteynen, bevelhebberen, heure lieutenanten, officieren, gemeyne Crychslieden te voete en te peerde in den dienst der generale Staten deser geunieerde provincien en provincien ende onder onsen gebiede wesende, ende allen anderen van wat qualiteyt die syn en dese ghehoort sullen worden saluyt. Doen te weeten alsoo de vijanden de vryheyte van Turnhout onlanex overvalen ende gheoccupeert hebben, en de tselve gheschiet is nyet door

faulte van den inghesetene der selve vryheyte maer door enkel ghewelt, dweelck zij nyet en hebben connen wederstaen, dat wy daerom begheerende de voorn en inwoonderen der selve van alle voordere overlasten gheheellycken te bevryen, hebben de selve, mitsgaders heure huysinghen, stallen, schueren, landden, beesten, vruchten graenen, provinsien, ieghelycke der voors, inghesetenen van Turnhout goeden ruerende en onruerende hoedaninch die syn, ghestelt en de ghenomen, stellen ende nemen mits deser in onse sunderlinghe bescherminghe, protectie ende Sauvegarde, om voortaan van alle overlasten, plunderinghen, brand-schattinghen, rooveryen, moetwilende schaden beschermt ende bevrydt te blyvende dat sy kennisse van dien in de voors. Vryheyte onse wapenen sullen moghen doen stellen. Versoecken daerom ende des nyet te min ampts halven ghebieden ende bevelen U lieden ende elcken besundere wel expresselycken, oppene van als ongehoorsaam ghestraft te worden, dat nyenant hem voortaan en vervoordert de voorn. Vryheyte van Turnhout, oft den inwoonderen van dien te veroverlasten, beschadighen hinderen oft krencken tsy aen henlieder persoonen, oft heure huysinghen beesten, vruchten en goederen in eenigher manieren, maar hen lieden vry ende vranck aldaer te laten blyven, heure ghewoonlycke neringhe doen ende defect van dese onse brieven van Sauvegarde vredelyck ende volcomelyck te doen ende laten ghenieten, doende hun lieden voorts alle goede gunste, voordelinghe, hulpe ende bystand in alle redelycke saecken der versochts synde, wuer inne ons een goet welghevalle sal geschieden, Destoirconden hebben wy desen met onsen naem gheteeckent ende onsen zeghel daer onder doen opdrucken, ghedaen in der stadt van Antwerpen op ten XIX dach May des jaers XVc en dryentachtich.

(Geteeckent) Guille de Nassau.

By bevele van syne Exceletie.

(Geteeckent) Bruyninck.

BIJLAGE D

Accordt.

Wy edelen ende gedeputeerde van hoofsteden representerende de Staten slants en hertochdoms van Brabant, allen oversten colonellen, capiteynen, bevelhebbers, heure lieutenanten, officieren, gemeyne krychslieden te weten te peerde in dienst der generaele Staten deser geunneerde provincien en onder onsen gebieden wesende, en allen anderen van wadt qualiteyt die zyn en dese gethoont sullen worden saluyt. Doen te wnten, alsoo de vyanden de vrijheit van Turnhout onlanx overvallen geobcupcert hebben, en tselve geschiedt is nyet door faute van ingesetenen der selver vryheyt, maer doir enckel geweld, dwelck zy niet en hebben connen wederstaen, dat wy daerom, begeerende de voorn. Vryheyt en inwoenderen der selver van alle voirdere overlasten geheelycken te bevryen, hebben de selve, mitsgaders heure huysingen, stallen, schuieren, landen, beesten, vruchten, graenen, provinsien, en voorts gnaelvyck alle ende yegelycke der voirs-ingesetenen van Turnhout goeden rueren ende onrueren, hoedanich die zyn, gestelt ende genomen, stellen en nemen mits desen in onse sunderlinge bescherminge protectie en Sauvegarde om voirtaen van alle overlasten, plunderingen, brandschattingen, rooverijen, moetwillen schade beschermpt en bevrydt te blyven, versoecken daerom en der nyet te min amps halve gebieden ende bevelen u lieden en elken besundere wel expresselycken, oppene van als ongehoorsaem gestraft te worden, dat niemant hem voirtaene en vervoirdere de voorn. Vryheyt van Turnhout oft den inwoenderen van dien te veroverlasten, beschadigen, hinderen oft crenken tzy aen heure persoonen, oft heure huysinghen, beesten, vruchten of goeden, in eeniger manier, maer hen lieden vrij ende vranck aldaer te blyven, heure gewoonlycken neeringhe doen cen d'effect van dese onse brieven van Sauvegarde vredelyck en volcomlyck te doen en laeten genyeten, doende hun lieden voirts alle goede gunsten, voideringhe hulpe en de bijsstant in redelycke saecken des versocht zynde, wacrimme ons een goet walgevallen zal geschieden, behoudelyck dat de voire, van Turnhout sullen schuld en gehouden zijn te contribueren in alle gewoonlycke lasten slants van Brabant gelyck zy tot noch toe hebben gedaen, des toirconden en tot meerder versekertheyt van

dyen, hebben desen doen teecken met onsen Griffier Mr Louys Meganc ende Cachettere metten Cachette dwelck wy in dese en gelycke zaccken gewoonlyck zyn te gebruycken, binnen Antwerpen den cenentwintichsten Meye XYc dryentachtich.

Ter ordonnan van voirs. heeren Staten.

(geteekend) Meganc.

—>>>><<<<—

BIJLAGE E

Dionys Van den Colonnell over een regiment voetknechten ten dienste van mynheeren die generaele Staten der geunneerde provincien Gouverneur en de superindendant der Stadt en de garnisoene van Herenthals doen te weten dat alsoo der gemeyne Vyanden onlanx die Vryheyt Turnhout overvallen ende geoccupeert hebben, ende tselve geschiedt is zoo wy presumeren nyet deur faute van de goede ingesetenen selver maer deur enckel geweldt dwelck zy nyet en hebben connen wederstaenen wy daerom geneghen wesende ter ernstiger beden voir, innewoenderen ende de selve begherende voir zoo in ons is voir alle voir de overlasten te bevryen achtervolgende tinnhouden van brieven van mynheeren die Staeten van Brabant daer op aen ons gescreven de selve mitsgaders henne huysinghen stallen, schuieren, landen, beesten, vruchten, graenen provinsien ende andere henne goeden hoedanich die syn oft wesen moghen hebben gestelt ende genomen gelyck wy die stellen ende nemen bij desen in onse sunderlinghe bescherminge protectie ende Sauvegarden. Om voortaan van alle overlasten plunderinghen brantschattinghen rooveryen schaden moedwil ende Composition beschermt ende bevryt te syn en te blyven.

Bevelende draromme zeer ernstelick allen Capiteynen Lieutenants Vendrichs sergeanten officiers ende gemeyne soldaeten zoo te voeten als te peerde liggende onder onsen voirs, gebiede ende garnisoene van Herenthals gelyck wij insgelix bidden allen anderen buyten den districte des sels. Dat nyemant voirtaene en vervoirde de selve van Turnhout ende ingeseten der selve te beschadigen hinderen of te krencken tzy in henne persoonen huysinghen, beesten, vruchten oft

goeden. In eenigher manieren latende de selve peyselicke sitten hen gewoone-lycke neringhen ende hanteringhen doen ende anderssins defect van dese onse tegenwoirdige twaere geraden oft ongeraden comende naer deser stadt Herenthals: oft wederkeerende naer huys vredelick en volcomelick genyeten en de gebruycken doende ende bethoonen hen lieden voirts alle goede gunste voirderinghe hulpe ende bijstandt in alle redelicke sacken versocht synde. Gelyck wy in gelycke oft meerdere saecken aen eenigelycken bereet syn te erkennen. Welverstaende dat die voirs. Innegestenen van Turnhout sullen gehouden wesen henne granen commerschappen en de penneweerden binnen deser stadt Herenthals sonder den vyandt eenich merckelick faveur toe te draghen oft metten selven te dissimuleren ende oochluycking te houden in prejudicie van den dienste van den lande int Generael en der voirs. Stadt ende garnisoene der selver int particulier. Gegeven binnen der voirs. Stadt van Herenthals onder onse gewoonlicke signature en cachet van wapen hierop gedruckt den negen ten July XYc drientachtich jaeren.

Handteeken onleesbaer.

— * —
BIJLAGE H

Geloofnisse.

Alsoo d'ingesetenen des dorps van Merxplas ter saecken van tachtterheyte der Contributien, die sy lieden aen Cap. alhier moeten betalen in plaetsse dat sy syn ontlast van garnisoen tot Breda, syn geexecuteert ende eenige van vs. ingeseten, ter saecker van dyen personelycken in gevanckenisse gestelt naemenlijck Lenaerdt, Jan Dierix en Jan Taymans Jacobs sone op den Castele alhier, soo zyn Dionys, Wouter Nys, Jan Broosens-Baten gecompareert en hebben aen Magistraet alhier versocht dat sy lieden voor hen Comparanten ende de vs. ingeseten souden willen spreken, ten eynde dat heuren gevangen mochten worden ge-

relaxeert, dies geloven sy comparanten in mindernisse van henne tachtterheyte te betalen nu en dynstag naastcomen de somme van Lg (50 gulden) en saterdach gèle Lg (50 gulden) ende voirts alle saterdage gèle Lg (50 gulden) tot ter verdere voldonning toe van haerder tachtterheyte. Allen dwelck sy comparanten bij solempnelen eede toffereeren alsoo tachttervolgen ende dese magistraet hebben genomen advys mette hooftmans dekens en gesworen van Cruysbogen hantboge ende alsoo tsamen geneycht syn om de vs. gevangen te helpen tot relaxatie, ende volgen de versuecke en begeerte van vs. Comparanten, voor hen lieden te spreken, syn te vreden dat sy lieden metten Cap. alhier sullen spreken en de haer vuyterste debvoir en diligentie te doen, teu eynde dat de vs. gevangen sal mogen wesen gerelaxeert. Behoudelyck dat de vs. comparanten ierst vooral sullen betalen de Costen van vs. gevangen ende tot dyen tsamen en elck besunderere onder solempnelycken eede (die sy in handen van officier alhier hebben gedaen geloven die vs. beven gespecificeert, te doen en te Cotinuren, oft by faute van dyen, zy Comparanten sullen comen tot ontlastinge van Vryheyte alhier). In den handen van proyost op de Castele alhier, tot dat de vs. betalinge sal syn gedaen in Maniere als vs. is.

Actum den 29 Novembre 1583.

— 1683 —

BIJLAGE J

Mijnheeren

Ued. missive van den 29 April 1683 is mij op heden door den procureur De Bie wel behandicht, bedancke UEd. voor de communicatie van de twee gevangens, die alhier wegens haere sielleryen, en de dieveryen gebiele meyerije door

genoghsaam bekent syn, ende tot wiens laste verscheyde informatien hebbe, synde alle beyde twee van de voornaemste hoofden van die ondeugende bande, hebbende Henrick Henrixen alias Scheeljut voorleden jaar in den avond nogh een persoon tot Nistelroy op den wegh met een stock doot geslagen ende alsoo die persoonen alhier gevangen sittende, de selve seer wel kennen, ende eenige dieverijen van hem hebben geopenbaert, waer op deselve oock door de geheel meierije hebben doen soecken ende sigh daarom daerom sullen hebben geretireert, ende alsoo de selve gevangens haere grootste, ende meeste dilecten in de meyerije hebben begaen, ende dat door derserver confrontatie mette genen die alreede hier in hechtenisse syn nog naerder haere siele stukken soude connen werde uitgevonden, versoecke UE. gansch vriendelyck dat in faveur van justitië de selve twee gevangen aen ons gelieve over te geven, om alhier tot afschrick van hunne Consorten exemplarlijk gestraft te wordan, indien UEd. hier toe geinclincert is, gelieve sulcx met den eersten te laten weten, sal de selve ter plaatse bij UEd. te designeren komen affhalen, bereyt sijnde van gelijcke indien wij eenige vagabonden, ofte anderen delinquanten uit UEd. territoir moghten comen te apprehenderen, mede over te leveren, hier op dan UEd favorabele dispositir afwachtede blijve

Mijnbeer

UEd. ootmoedigen dienaer den stadhouder van den heere hoogschou der stadt en de meyerije van 's Hertogenbos.

S'Bosch 1 Mey 1683

(geteekend) J. Van Luinen.

BIJLAGE K

26 Mey 1683.

Op 't beschryven van den heere hoofschouteth, enz.

Alle gecommiteerde der stadt vrybeyt ende lande van Turnhout.

Aen de welke den heere hoofschouteth heeft voorgelouden de aanstaande overcomste van hare Doorl. Hooch' en de dyen volghene gewoonte nyet dien-

stich en waere die keucken van haere gemelde hooch' te V sien waer op is geresolveert dat het selve naer ouder gewoonte wert volbrocht.

Wyden heeft den voorschreven heer hoofschouteth aen deselve alnoch voorgewendt, of het nyet hoorde over de menichvuldighe diensten en de beneficien aen dese lande gedaen, voors Hooch' te herkennen met een honoreur waer op is geresolveert bij de gelycke gecommiteerde, dat sy haere Hooch' daer over sullen danckbaer toonen, en de vmitte nyet complet synde soo nemen de gemelde gecommiteerde hun reces genomen om hunne resolutien daer overinne te brengen, &c.

Den 9° 7ber besloten zij: « Dat in herkennenisse van de obligatien die desen lande is hebbende aen haere Hooch' de hertoginne onse genaedige vrouwe sal worden opghedragen een honvrair van vijf duysent guldens met expressie der quote van dese stadt Turnhout in de selve somme alsoock de ghene die de dorpen van desen lande daerinne moeten draeghen en haar Hoogh' te recommanderen de continuatie van haere genaedighe protectie van selve heeren lande en inneghesetene van Turnhout en dat ider syn contingent binnen den tyt van thyen daeghen sal inbrengen.

1783

BIJLAGE M

29 October 1783.

Op de Convocatie van Joncer Carolus de Fierlant hoofschouteth etc. syn ter schepene caemer gecompareert die schepenen gezworens en gecommiteerde uit de gegoydens aen de welke den heere Convocant is voordragenden UE. met en soude geraeden vinden van tot het plan ende memorie over het maecken van eenen steenweg van Lier oft Antwerpen op Turnhout (met aen op Herenthals) ingevolge voorgaende revolutie op gestelt ende aan de zeer eerw. en edele heeren Staten van Brabant gepresenteert, te voegen den offer van het bedde

tot den selven steenwegh noodigh, wegens dese gemeynte te sullen doen mac-
cken soo verre de jurisdictie deser stadt haer is is extenteerende.

Waer op een paerlyck is geresolveert van te committeren gelyck gecommit-
teert wort mits desen den heer advocaet De Cock om bij en tweede memorie
oft andersints aan de seer edele en eerw. heeren Staten te doen den offer hier
voorgemelt.

Aldus geresolveert desen ut ante.

Volgen de handmerken.

